

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

● ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ ΦΑΤΝΗΣ (Γ.Β.Μ.).....	313
● ΚΑΙΝΑ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΑ (Περιοδικό «Ακτίνες» 1977).....	315
● ΕΟΡΤΗ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ 2012 (Βασίλ. Κ. Σταθάκη).....	325
● «ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΤΩΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕ- ΝΟΥΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ» (Ακαδημ. Χρήστου Ζερεφού).....	328
● ΟΙ ΒΟΣΚΟΙ ΤΗΣ ΒΗΘΛΕΕΜ (Μελή Νικολαΐδη).....	333
● Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΣΟΥ! (ποίημα Γ.Θ.Κ.).....	335
● Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΛΥΤΡΩΤΗ (ποίημα Γ. Βερίτη).....	336
● ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: Η ΕΛΠΙΔΑ (Πανορμίτη).....	337
● ΣΧΟΛΙΑ.....	338
● ΚΑΤΑΤΡΕΓΜΟΙ ΚΑΙ ΘΛΙΨΕΙΣ (ποίημα Ίωάννη Π. Θεοδωροπούλου).....	341
● ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.....	342
● ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΒΔΟΜΗΚΟΣΤΟΥ ΠΕΜΠΤΟΥ ΤΟΜΟΥ 2012.....	343

ΕΤΟΣ 75ov

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2012

ΑΡΙΘ. 736

ΕΥΡΩ 1,50

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Κ. ΣΤΑΘΑΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΟΚΙΜΙΑ
Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΝ 20^{όν} ΑΙΩΝΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

ΑΘΗΝΑΙ 2008

AKTINES

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Ἔτος 75ον

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2012

Ἀριθ. 736

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ ΦΑΤΝΗΣ

Ὁ μικρός ἄνθρωπος μεγαλοφέρνει, κομπάζει, ἐπαίρεται. Κι ὅσο πιο μικρός καί ἀσήμαντος εἶναι στήν ψυχή, τόσο καί πιο πολύ φουσκώνει. Ὁ μικρός ἄνθρωπος ὑψώνεται. Ὁ ὕψιστος Θεός ταπεινώνεται, καί ταπεινώνεται τόσο, ὥστε νά μὴν μπορῇ νά τό συλλάβῃ ἡ ἀνθρώπινη σκέψη. Πολλά θά μποροῦσε νά φαντασθῇ κανεῖς. Ὅτι ὁ μὲν ὁ Θεός θά γινόταν ἄνθρωπος καί θά ἐρχόταν ἀνάμεσά μας ὡς ἓνα ἀδύνατο βρέφος καί θά γεννιόταν σέ μιὰ φτωχική φάτνη, αὐτό ὅπωςδήποτε ξεπερνάει καί τήν πιο τολμηρή φαντασία.

Καί ὁ μὲν τὰ ἀσύλληπτα καί ἀδύνατα γιά τόν ἄνθρωπο γίνονται δυνατά καί πραγματικά γιά τόν Θεό. Πῶς, ἀλήθεια, νά συλλάβῃ ἡ σκέψη τό μυστήριο τῆς θεϊκῆς ἐνανθρωπήσεως; Δέν ἔχει νά θαυμάσῃ καί νά ἐκστασιασθῇ μπροστά σ' ἓνα ἐντυπωσιακό καί χτυπητό γεγονός. Ἐχει νά συγκλονισθῇ ἀπό ἓνα φαινομενικά μικρό γεγονός, πού κρύβει ὁ-

μως ἓνα ἀσύλληπτο ὕψος, ἓνα ἀπερίγραπτο μεγαλεῖο. Δέν ἔχει μπροστά της τόν Θεό νά θαυματουργῇ καί νά ἐκδηλώνῃ τήν παντοδυναμία του. Ἐχει τόν Θεό νά ταπεινώνεται καί νά δείχνῃ ἀδυναμία.

Τό πιο μεγάλο γεγονός τῆς ἱστορίας ἀναγγέλλεται σάν τό πιο ἀπλό καί ταπεινό. Ὁ ἄγγελος εὐαγγελίζεται στούς ποιμένες τήν πιο μεγάλη χαρά γιά ὅλο τόν λαό, «ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτήρ» (Λουκ. β' 11) καί τούς παραπέμπει σ' ἓνα βρέφος μέσα σέ μιὰ φτωχική φάτνη. «Καί τοῦτο ὑμῖν τό σημεῖον· εὐρήσετε βρέφος ἐσπαργανωμένον, κείμενον ἐν φάτνῃ» (β' 12). Τί σχέση μπορεῖ νά ἔχῃ ἓνα ἀδύνατο βρέφος στήν ἀγκαλιά τῆς μητέρας του, ἀκουμπισμένο σέ μιὰ φτωχική φάτνη, μέ τόν παντοδύναμο Θεό, πού δημιουργοῦσε τόν οὐρανό καί τή γῆ καί κυβερνάει τό σύμπαν; Ἡ ἐγωιστική σκέψη σκανδαλίζεται καί ἀπιστεῖ, ἡ καθαρή καί ταπεινή καρ-

διά γονατίζει εύλαβικά μπροστά σέ
μιά τέτοια ἄκρα ταπείνωση.

Όταν περιμένεις ἓνα Μεσσία, περιμένεις ἓνα πανίσχυρο ἡγέτη. Θέλεις νά δῆς τά διακριτικά τῆς ἐξουσίας καί τῆς δυνάμεώς του. Περιμένεις κάποια μεγαλοπρέπεια. Γιατί ὄχι κάποιο ἐντυπωσιασμό; Δέν περιμένεις ἓνα βρέφος ἀδύνατο σέ μιὰ φτωχική φάτνη. Ἔτσι σκέπτεται ἡ περιορισμένη ἀνθρώπινη λογική. Ἔτσι δέν σκέπτεται ὁ οὐρανός. Ἔτσι δέν σκέπτονται οἱ ἀληθινά μεγάλες ψυχές, οἱ ταπεινές. Οἱ ποιμένες, ὅπως καί οἱ μάγοι, δοξάζουν τόν Θεό, γονατίζουν καί προσκυνοῦν τό μυστήριο τῆς ταπείνωσης. Οἱ τρόποι ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ διαφέρουν ἀπό τούς τρόπους πού ἐνεργοῦν οἱ ἄνθρωποι. «**Ὁ ταπεινὼν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται**» μᾶς λέει ὁ Θεός καί μᾶς τό δείχνει μέ τό παράδειγμά του. «**Ὁ ὑψὼν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται**» φωνάζει ὁ ἄνθρωπος καί ξεπέφτει στήν ἄβυσσο τῆς πιό τραγικῆς συμφορᾶς.

Ὁ Θεός κάνει τήν πιό μεγάλη χειρονομία ἀγάπης καί προσφορᾶς στήν ἀνθρωπότητα μέ τόν πιό ἀπλό, ἀθόρυβο καί ταπεινό τρόπο. Θυσία δέν εἶναι μονάχα ἡ σταύρωση. Εἶναι καί ἡ «**κένωσις**» τῆς σαρκώσεως, ὅταν ὁ Θεός παίρνει «**δούλου μορφήν**». Στή γέννηση προσφέρει τή ζωή του μέ τή μορφή, τήν τόσο ταπεινή, ἐνός μικροῦ καί ἀδύνατου βρέφους. Ἐνα νεογέννητο, πού κρύβει μέσα του ὅλο τόν πλοῦτο τῆς θεότητος!

Πραγματικά μονάχα ὁ Θεός μποροῦσε νά συλλάβῃ ἓνα τέτοιο θαυμαστό γεγονός τόσης ταπείνωσης. Καί αὐτό εἶναι τό πιό μεγάλο μυστικό τῆς Βηθλεέμ, τό μυστικό τῆς ἀγάπης. Καί ἀγάπη σημαίνει θυσία χωρίς ὄρους καί χωρίς ὅρια. Ἡ ἀγάπη δέν ξέρει περιορισμούς. Προχωρεῖ ἀπό ταπείνωση σέ ταπείνωση. Ταπεινώνεται γιά νά ὑψώσῃ. Θυσιάζεται γιά νά σώσῃ. Ὅ,τι πιό ὠραῖο, πιό μεγάλο καί πιό ἱερό ἔχει νά παρουσιάσῃ ὁ κόσμος, αὐτό στηρίζεται μονάχα στήν ταπείνωση. Καί ἡ ταπείνωση εἶναι μιὰ μορφή, ἡ πιό δυνατή, ἀγάπης. Δέν ὑπάρχει ἀγάπη χωρίς ταπείνωση. Ἄν δέν εἶσαι ταπεινός, δέν μπορεῖς νά ἀγαπήσῃς. Ὁ ἐγωιστής δέν ἀγαπάει παρὰ μονάχα τόν ἑαυτό του. Μονάχα ὁποῖος ξέρει νά ταπεινώνεται ἐκεῖνος ξέρει καί νά ἀγαπάῃ ἀληθινά.

Αὐτό τό παράδειγμα μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός μέ τή σάρκωσή του. Κι εἶναι σά νά μᾶς λέῃ: Ἄν ἐγώ ἔγιναι παιδί μπροστά σας, γιατί ἐσεῖς διστάζετε νά γίνετε σάν τά παιδιά μπροστά μου; Καί ὅμως ἂν δέν γίνετε σάν τά παιδιά, δέν μπορεῖτε νά μπῆτε στή βασιλεία μου, δέν χωρᾶτε στή φάτνη τῆς Βηθλεέμ. Καί τό μήνυμα αὐτό τό βροντοφώνησε ὁ Κύριος μέ τό παράδειγμά του, ὡς βρέφος, προτοῦ μᾶς τό πῆ μέ τά θεϊκά του χεῖλη. Καί τό ἐπαναλαμβάνει καθημερινά: Δέν ὑπάρχει θέση κοντά του, παρὰ μονάχα γιά μικρά παιδιά, γιά ἐκείνους, πού ἔχουν παιδική καρδιά.

Γ.Β.Μ.

ΚΑΙΝΑ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΑ

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΜΑΣ

Α΄

Δέν μπορούμε νά κλείσωμε τή σειρά τῶν ἰσολογισμῶν πού παρουσίασε σέ προηγούμενα ἄρθρα τούτη ἡ στήλη, πρὶν καταθέσῃ τόν ἰσολογισμό του κι ἕνας ἀκόμη σημαντικώτατος παράγων τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ: ἡ δημοκρατία.

Ἄς θυμηθοῦμε ὅμως μιά στιγμή πού βρισκόμαστε στήν ἔρευνά μας. Ζητᾶμε νά βροῦμε, τί εἶναι ἐκεῖνο πού ἔφερε τήν κρίσι, πού περνᾷ σήμερα ὁ πολιτισμός μας, τί πρέπει ἐπομένως νά γίνη γιά νά μὴν φθάσωμε ἀπὸ τήν κρίσι στήν κατάρρευσι, αὐτὴ τὴ φορά κάθε πολιτισμοῦ γενικά κι ὄχι ἐνός συγκεκριμένου πολιτισμοῦ σάν ἐκείνους πού ἀνέτειλαν καὶ ἔδυσαν στό παρελθόν⁽¹⁾. Κι ἐπειδὴ δέν δεχτήκαμε σχήματα *a priori*, ὅπως εἶναι τὸ «μοιραῖο» τοῦ Spengler, βαδίζομε στήν ἔρευνά μας μέ βάσι τὴν ἐμπειρία, γιά νά ἰδοῦμε τοὺς κυριωτέρους παράγοντας πού ἐκυβέρνησαν καὶ διεμόρφωσαν τὸ σύγχρονο πολιτισμό. Προσπαθήσαμε, λοιπόν, νά σχεδιάσωμε τόν ἰσολογισμό πού θά μπορούσε νά καταθέσῃ καθένας ἀπὸ τοὺς παράγοντας

αὐτοὺς γιά νά ἰδοῦμε, μέ μεγάλη συνοπτικότητα βέβαια μὰ χωρὶς προκατάληψι ἀπὸ σχήματα *a priori*, τί εἰσέφερε ὁ παράγων αὐτός, τί καλὸ καὶ τί κακὸ, στή διαμόρφωσι τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἔτσι εἶδαμε σέ προηγούμενα ἄρθρα τόν ἰσολογισμό τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς ἀρνήσεως, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης, τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ⁽²⁾. Θά μπορούσαμε νά ἐκταθοῦμε σ' ἄλλους παράγοντες, πολλοὺς. Γιά τὴν ἐπισκόπησί μας ἀρκεῖ τώρα νά κλείσῃ ἡ σειρά αὐτὴ μέ μιά βασικὴ ἔστω ματιά, στὸν ἰσολογισμό πού θά μπορούσε νά καταθέσῃ, σάν παράγων τοῦ πολιτισμοῦ μας, ἡ δημοκρατία.

Ὅμως, πρὶν προχωρήσωμε χρειάζεται ἕνα ξεκαθάρισμα. Δημοκρατία σημαίνει κατὰ κάποιο τρόπο πολιτική. Μιλώντας γιά τὴν δημοκρατία μπαίνει, θές δέν θές, στῆς πολιτικῆς τὴν περιοχὴ. Καὶ τοῦτο τὸ περιοδικό, καὶ τούτῃ ἡ στήλη στέκουν μακρινὰ ὄχι ἀπὸ τὴν πολιτικὴ μόνον, μὰ καὶ ἀπὸ κάθε τι πού μπορεῖ, ἀπὸ μίλλια μακρινὰ, νά φανῇ πολιτική. Ὅμως ἡ δημοκρατία ἔγραψε

(1) Τὸ θέμα αὐτὸ τὸ ἐξετάζομε εἰδικώτερα εἰς «Ἀκτίνες» 1955, σελ. 435, 436.

(2) Βλ. «Ἀκτίνες» 1956, σελ. 49 ἐπ., 97 ἐπ., 145 ἐπ., 241 ἐπ.

καί αὐτή τόν νεώτερο πολιτισμό μας, τόν πολιτισμό ἀκριβῶς, πού περνᾷ τή σημερινή κρίσι. Ἀδύνατο, ἐπομένως, νά μιλήσουμε γιά τήν κρίσι πού περνᾷ ὁ πολιτισμός μας, χωρίς νά μιλήσουμε γιά τήν δημοκρατία. Θά προχωρήσουμε λοιπόν ἔχοντας ἐμπιστοσύνη, πῶς ὁ ἀναγνώστης θά κρίνῃ ὅ,τι γράψουμε ἔχοντας ὑπ' ὄψι τό σύνολο κι ὄχι «ἀπό προσκομιδῆς μέρους», βλέποντας ὅ,τι γράφεται μέσα στό πλαίσιο τῆς ὅλης ἐρευνητικῆς προσπάθειάς καί χωρίς λογισμούς... πονηροῦς (ἤγουν, στήν προκειμένη περίπτωσι, πολιτικούς).

Μένει, βέβαια, καί κάτι ἄλλο νά ξεκαθαρίσουμε. Τί ἐννοοῦμε δημοκρατία στήν μελέτη μας αὐτή. Κι ἐδῶ ἀμέσως φαίνεται πόσο ἀλήθεια εἶναι ὅτι «κάθε ὅρισμός εἶναι ἐπικίνδυνος», ἀφοῦ κι ὁ ὅρισμός πού ἔδωσε ὁ Περικλῆς ὁ ἴδιος στόν περίφημο ἐπιτάφιό του⁽³⁾ δέν ἔμεινε χωρίς ἀντιρρήσεις. Ὡς μὴ μποῦμε κι ἐμεῖς ἐδῶ στό τόσο ἀμφισβητούμενο αὐτό θέμα. Γιά τήν ἐρευνά μας ἀρκεῖ νά ἀποσαφηνίσουμε δύο σήμερα. Ὅτι τήν δημοκρατία ἐδῶ δέν τήν παίρνομε μέ τήν ἐννοια τοῦ πολιτεύματος, ὅπου ὁ ἀνώτατος ἄρ-

χων εἶναι αἰρετός καί ὄχι κληρονομικός, βασιλεύς. Ὑπάρχει βασιλευμένη δημοκρατία καί ἀβασίλευτη δεσποτεία. Τήν δημοκρατία ἐννοοῦμε μέ τήν οὐσιαστικὴν ἐννοια⁽⁴⁾ καί, αὐτό νομίζομε εἶναι τό καλύτερο, τήν ἐννοια αὐτή θά τήν βροῦμε στίς διακηρύξεις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ πολίτου, κι ἄς ἀναφερθοῦμε ἐδῶ εἰδικώτερα στήν γαλλικὴ διακήρυξι τῆς 26 Αὐγούστου 1789⁽⁵⁾. Ὡς πάρωμε τήν διακήρυξι αὐτή, ἄς πάρωμε τόν «κλασικό κατάλογο τῶν ἐλευθεριῶν», τήν «liste classique des libertés» σάν εἰκόνα τῆς οὐσιαστικῆς δημοκρατίας, ὅπως τήν προϋποθέτει τούτη ἡ ἐρευνα. Κι ἄς δοῦμε τί ἰσολογισμό θά μπορῇ νά καταθέσῃ ἡ δημοκρατία αὐτή γιά τήν ἐπιρροή της στόν πολιτισμό μας.

Καί πρέπει νά ζητήσουμε ἀπό τήν δημοκρατία αὐτή τόν ἰσολογισμό της, γιατί, ἀλήθεια, ἀπό τό 1789 ἴσαμε τοῦλάχιστο τά χρόνια πρὶν ἀπό τόν β' παγκόσμιον πόλεμον, ἡ δημοκρατία ἦταν τό χαϊδεμένο παιδί «τοῦ πολιτισμοῦ μας». Τόσο, πού ἔφθασε δημοκρατία καί πολιτισμός

(4) Ἡ βιβλιογραφία, φυσικά, εἶναι ἀπέραντη. Θά παραπέμψω τόν ἀναγνώστη τῶν «Ακτίνων» στό ἄρθρο τοῦ καθηγητοῦ **Χαρ. Φραγκίστα** «Αἱ χριστιανικαὶ βάσεις τῆς δημοκρατίας», «Ακτίνες» 1956 (Νοέμβριος) σ. 385 ἐπ. ὅπου καί ἐπιλογὴ ἀπὸ τῆ νεώτερη βιβλιογραφία σχετικὰ μέ τήν οὐσία τῆς δημοκρατίας.

(5) Βλ. καί τήν «Οἰκουμενικὴ διακήρυξι τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων» πού ἐψηφίσθη στή γενικὴ συνέλευσι τοῦ Ο.Η.Ε. τήν 10ην Δεκεμβρίου 1948. Ἐπάνω σ' αὐτὴ τὴ διακήρυξι **Γ. Δ. Δασκαλάκη** «Ἡ οἰκουμενικὴ διακήρυξις τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων», Ἀθῆναι 1953, ὅπου (σελ. 10-13) καί βιβλιογραφία.

(3) Τό γνωστὸ χωρίο ἀπὸ τὸν Θουκυδίδην, Β' 37: «Καὶ ὄνομα μὲν διὰ τὸ μὴ ἐς ὀλίγους ἀλλ' ἐς πλείονας οἰκεῖν δημοκρατία κέκληται' μέτεστι δὲ κατὰ μὲν τοὺς νόμους πρὸς τὰ ἴδια διάφορα πᾶσι τὸ ἴσον, κατὰ δὲ τὴν ἀξίωσιν, ὥς ἕκαστος ἐν τῷ εὐδοκίμῳ, οὐκ ἀπὸ μέρους τό πλεον, ἐς τὰ κοινὰ ἢ ἀπ' ἀρετῆς προτιμᾶται, οὐδ' αὖ κατὰ πενίαν, ἔχων τι ἀγαθὸν δρᾶσαι τὴν πόλιν, ἀξιώματος ἀφανεία κεκώλυται' ἐλευθέρως δὲ τὰ τε πρὸς τὸ κοινὸν πολιτεύομεν...».

νά θεωρούνται ένα και τό αυτό πράγμα. Κι ἂν αὐτό εἶναι ὑπερβολή, ὅμως δέν εἶναι καθόλου ὑπερβολή νά ποῦμε, ὅτι τό καινούργιο ξεκίνημα τῆς δημοκρατίας στήν Ἀμερική καί κατόπιν στήν Γαλλία (1776 καί 1789) ἦταν κάτι τό ἀποφασιστικό γιά τήν διαμόρφωσι τοῦ νέου πολιτισμοῦ.

Τί προσέφερε, λοιπόν, ἡ δημοκρατία στή διαμόρφωσι τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ μας;

Β'

Μά... πρῶτα ἀπό ὅλα, εἰσέφερε τήν ἐλευθερία, πού χωρίς αὐτήν δέν μπορεῖ νά νοηθῇ πολιτισμός. Ὅπως κι ἂν τόν ἐννοήσετε, ἡ τόν ὀρίσετε τόν πολιτισμό, εἶναι κάτι πού προϋποθέτει ἀνθρώπους, δηλαδή ὄντας ἐλεύθερα κι ὄχι δούλους, μιά κι ὁ δοῦλος εἶναι πράγμα, res, εἴτε τό ξέρει καί τοῦ τό λένε κατά πρόσωπο — ὅπως στήν ἀρχαία Ρώμη — εἴτε δέν τό ξέρει καί προσπαθοῦν (μάταια προσπάθεια!) νά τοῦ τό κρύψουν. Ἡ δημοκρατία λοιπόν ἔδωσε τήν πολιτική βási τοῦ πολιτισμοῦ, ἀφοῦ ἔφερε τήν ἐλευθερία καί μάλιστα τήν ἀτομική ἐλευθερία, ὄχι μόνο τήν ἐλευθερία τῆς πόλεως, μά καί τήν ἐλευθερία ἀπό τήν πόλι, ἀπό τό κράτος τό ἴδιο, τήν ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, πού θά τήν σεβασθῇ ὄχι μόνον τό ἄλλο ἄτομο, ἀλλά κι αὐτή ἡ ὁλότης.

Ἀλήθεια! Αὐτά τά «ἀτομικά δικαιώματα» πού εἶναι οὐσιῶδες περιεχόμενο κάθε δημοκρατικῆς ὀργάνωσης τῆς πολιτείας, τί μεγαλειώδους εἰσφορά εἶναι γιά τόν ἄνθρωπο

καί τόν πολιτισμό του! Μπροστά σ' αὐτά σταματᾷ μέ σεβασμό ἡ πολιτεία, ἀκόμα κι ἡ νομοθετική παντοδυναμία πού κι αὐτή ἀκόμα πρέπει νά τά σεβασθῇ. Ρίξτε μιά ματιά στά σχετικά ἄρθρα τοῦ ἐλληνικοῦ Συντάγματος⁽⁶⁾:

Οἱ Ἕλληνες εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου... Ἡ προσωπική ἐλευθερία εἶναι ἀπαραβίαστος· οὐδεῖς καταδιώκεται, συλλαμβάνεται, φυλακίζεται ἢ ἄλλως πῶς περιορίζεται, εἰ μή ὅποτεν καί ὅπως ὁ νόμος ὀρίζει... Ἀδίκημα δέν ὑπάρχει, οὐδέ ποινὴ ἐπιβάλλεται, ἄνευ νόμου ἰσχύοντος πρό τῆς τελέσεως τῆς πράξεως... Οἱ Ἕλληνες ἔχουσι τό δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι ἡσυχῶς καί ἀόπλως... Οἱ Ἕλληνες ἔχουσι τό δικαίωμα τοῦ συνετairίζεσθαι, τηροῦντες τοὺς νόμους τοῦ Κράτους, οἵτινες ὅμως οὐδέποτε δύνανται νά ὑπαγάγῳσι τό δικαίωμα τοῦτο εἰς προηγουμένην τῆς Κυβερνήσεως ἄδειαν... Ἡ κατοικία ἐκάστου εἶναι ἄσυλον. Οὐδεμία κατ' οἶκον ἔρευνα ἐνεργεῖται, εἰ μή ὅτε καί ὅπως ὁ νόμος διατάσσει. Πάντες οἱ εὐρισκόμενοι ἐντός τῶν ὁρίων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας ἀπολαύουσιν ἀπολύτου προστασίας τῆς ζωῆς καί τῆς ἐλευθερίας των ἀδιακρίτως ἐθνικότητος, θρησκείας καί γλώσσης... Ἐκαστος δύναται νά δημοσιεύσῃ προφορικῶς, ἐγγράφως καί διὰ τοῦ τύπου τοὺς στοχασμούς του, τηρῶν τοὺς νόμους τοῦ Κράτους...

(6) Βλ. ἄρθρα 3, 4, 7, 10, 11, 12, 13, 14 τοῦ νέου μας Συντάγματος.

Φαίνονται αυτονόητα αυτά. Κι όμως είναι σκληρών αγώνων καρπός. Μπορεί όσο τά έχουμε να μη τά πολυεκτιμάμε, αφού και την υγεία του κανείς δεν την εκτιμά όσο την έχει! Έρχεται όμως (ή εποχή μας δυστυχώς μάς δίδει αρκετές τέτοιες... ευκαιρίες) ή στιγμή που τά άτομικά αυτά δικαιώματα αδυνατίζουν μπροστά σέ τούτην ή εκείνη την τυραννίδα. Καί τότε νοιώθουμε την τεράστια αξία που έχουν τά άτομικά αυτά δικαιώματα σάν εισφορά της δημοκρατίας στον πολιτισμό μας!

Πρέπει, ωστόσο, να εξαρτη ή εδω μιά ελευθερία που έχει ολότελα ξεχωριστή σπουδαιότητα για την θεμελίωσι ενός πνευματικού πολιτισμού. Είναι ή ελευθερία του στοχασμού, της σκέψεως και μαζί μ' αυτή και ή ελευθερία της συνειδήσεως, και της φιλοσοφικής και της θρησκευτικής, της οποιασδήποτε θρησκευτικής και της άθρησκευτικής ακόμα, συνειδήσεως. Κι ας μήν τρομάζει για την τελευταία αυτήν ελευθερία ό πιστός, ό χριστιανός. «Όστις θέλει όπίσω μου έλθει» είπε της Πίστεώς του ό 'Αρχηγός και κάθε παραστράτημα από την γραμμήν αυτή, όσοδήποτε καλοπροαίρετο, είναι του 'Αρχηγού του ίδιου άθέτησις. 'Η πίστις δεν έχει ανάγκη από δεσμοφύλακες και πολύ σωστά είπε... ό Ροϋδης, πώς όταν ό Κύριος έδινε στους 'Αποστόλους την έντολή «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τά έθνη» δεν έννοούσε πώς αυτό θα γίνη «διά των δικαστικών κλητήρων». 'Επάνω στην ελευθερία

της συνειδήσεως και της μη χριστιανικής συνειδήσεως, οικοδομεί ό Χριστιανισμός. Δίνοντας λοιπόν την ελευθερία αυτή ή δημοκρατία, παρέχει τό έδαφος για να σταθή όποιαδήποτε πολιτιστική αξία. Κι ή χριστιανική πίστις, πρώτη-πρώτη 'αναγνωρίση την άνεκτίμητη αυτή συμβολή.

Γ'

Λιγώτερο, αλήθεια, άνεγνωρισμένη φαίνεται ή συμβολή εκείνη της δημοκρατίας που λέγεται ισότης. 'Από τη μιά μεριά, ή προσταγή για την ισότητα δεν φαίνεται τόσο αξιωματική κι άναμφισβήτητη, θα έλεγα τόσο κατηγορηματική, όσο ή προσταγή για την ελευθερία. Στο τέλος-τέλος, αν οι άνθρωποι γεννιούνται «φύσει ελεύθεροι» δεν μπορείς, τουλάχιστον μέ τόση βεβαιότητα να πής πώς γεννιούνται «φύσει ίσοι», όσο κι αν βάζη και τά δυό στην ίδια γραμμή ή «Διακήρυξις των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτου», όπως κι ή οίκουμενική διακήρυξις του Ο.Η.Ε. Μά ή δημοκρατία δεν παραγνωρίζει τίς φυσικές άνισότητες. Προσφέρει όμως τό άντιστάθμισμα εκείνο που λέγεται ή ισότης μπροστά στο νόμο, που επί τέλους αυτός θα κάμη και την ρύθμισι των συνεπειών που έχει ή φυσική ή και ή ήθελημένη άνισότης στην εισφορά για τό σύνολο. Κι έπειτα, για τη φυσικήν άνισότητα ύπάρχει τό αντίβαρο που είναι ή ισότης στην άναγνώρισι της ανθρώπινης προσωπικότητος κάθε ανθρώπινου όντος. Κάθε άνθρωπινον άποτελεϊ για την δημοκρατία

μιάν ανθρώπινη προσωπικότητα, σεβαστή από τό σύνολο, από τό κράτος, από τό νόμο. Καί τόν σεβασμό αυτόν τόν χρωστώ ή όλότης, ίσια καί όμοια σέ κάθε άνθρωπο, χωρίς καμμιά, μά καμμιά εξαίρεσι. Τόν όφείλει «Έλλησί τε καί βαρβάρους σοφοῖς τε καί άνοήτοις» καί θά τόν κάμη αίσθητό «ἐπὶ δικαίους καί άδίκους». Μπορεῖ νά πάρη τό κεφάλι τοῦ κακούργου ή πολιτεία. Δέν μπορεῖ νά τοῦ πάρη τήν προσωπικότητά του⁽⁷⁾. Θά τήν σεβασθῇ ὡς τό τέλος... καί μετά τό τέλος!

Μά ὑπάρχει καί ἄλλη ἔνστασις γιά τήν πολιτιστική ἐκείνη δημιουργία τῆς δημοκρατίας πού λέγεται ισότης. «Ισότης, μόνο στά χαρτιά. Στήν πραγματικότητα ὅμως καί μέ τήν δημοκρατία ὑπάρχει άνισότης πέρα γιά πέρα, ὅπως καί πρίν από τίς διάφορες δημοκρατικές διακηρύξεις!». Αὐτή εἶναι ή ἔνστασις. Νά εἶναι, ὅμως, ἔτσι ἄρα γε; Στ' ἀλήθεια, τό ἴδιο εἶναι νά ὑπάρχη ή άνισότης σάν παράβασις, σάν ἐκτροπή, νά μπαίνει στό κοινωνικό

σύνολο ὅπως ὁ κλέφτης στό ξένο σπίτι καί τό ἴδιο εἶναι νά βρίσκεται ή άνισότης, ιδίως ή άνισότης λόγω γεννήσεως, στρογγυλοκαθισμένη, σάν οἰκοδεσπότης πού μάλιστα, τόν στηρίζουν καί τόν φρουροῦν ἀντιλήψεις πού κηρύσσονται καί κρατοῦν καί θεσμοί πού ἐπιβάλλονται, κι ἀλλοίμονό σου ἂν σκεφθῇς κἀν νά διαμαρτυρηθῇς; Δέν νομίζω πώς εἶναι τό ἴδιο!

Αὐτή ή ισότης ὅμως δέν εἶναι μόνο ισότης «ἐνώπιον τοῦ νόμου». Εἶναι καί ισότης μπροστά στόν ἄγωνά τῆς ζωῆς. Ὅπου δέν ὑπάρχουν ή δέν ὑπάρχουν πιά, προνόμια γεννήσεως, τό πεδίο τοῦ ἀγώνος αὐτοῦ εἶναι ἐλεύθερο γιά ὅλους. Τό τσοπανόπουλο πού γίνεται στρατηγός ή τό παιδί τοῦ ἀσπασέρ πού γίνεται πρεσβευτής, μπορεῖ νά μήν εἶναι συχνή περίπτωσις, ὅμως ὁ τσοπάνης ή ὁ ἐργάτης τοῦ ἐργοστασίου ή ὁ μικροεπαγγελματίας πού θά δῇ τό παιδί του στρατηγό ή πρωθυπουργό (ή Πρόεδρο Δημοκρατίας ἀκόμη) αὐτό εἶναι ὁμολογούμενως τυπικό παράδειγμα τῆς ἐποχῆς μας. Βέβαια στήν ἀφρητρία τοῦ «δρόμου» τό πλουσιόπαιδο ή τό παιδί τοῦ «μεγάλου» ἔχει πιό πολλά «ἀτοῦ». Τό φτωχόπαιδο ὅμως ἔχει πιό πολύ πείσμα. Καί νά πού εἰς τό τέρμα τό πλουσιόπαιδο, τό παιδί τοῦ «φτασμένου» πολύ συχνά μένει πίσω καί μόλις μπορεῖ — ὅταν μπορέση — νά κρατήσῃ κάποιον πρόσχημα πώς τάχα κάτι τέλος πάντων περιέσωσε!

Αὐτό φέρνει καί ἓνα ἄλλο ἀποτέλεσμα. Στή δημοκρατία δέν πα-

(7) Ἀπό τά οὐσιώδη στοιχεῖα ἐνός δημοκρατικοῦ πολιτεύματος εἶναι ὅτι δέν ὑπάρχει πιά πολιτικός θάνατος (βλ. τώρα ἄρθρο 18 τοῦ Συντάγματος). Ἀντίθετα ὁ Ἑλληνικός Ποινικός Νόμος τοῦ 1834 ὥριζε στό ἄρθρο 7: «Ἀφ' ἧς στιγμῆς δημοσιεύθῃ ή τελεσίδικος ἀπόφασις ὁ καταδικασθεὶς εἰς δεσμά διά βίου εἶναι νεκρός πολιτικῶς. Ὅθεν ή μὲν περιουσία του ἀνήκει εἰς τοὺς κληρονόμους του, αὐτός δέ καθίσταται ἀνίκανος νά διαθέσῃ καί πᾶσα πρᾶξις ἀφορῶσα συμβόλαιόν τι μεταξύ αὐτοῦ καί τούτων εἶναι ἄκυρος. Δέν δύναται πλέον νά διακατέχη τι ή ν' ἀποκτήσῃ... καί αὐτός δέ ὁ προϋπάρχων γάμος του διαλύεται πολιτικῶς, ὡς διά φυσικοῦ θανάτου».

πραγκωνίζεται, μά ἴσα-ἴσα κυριαρχεῖ, ὁ μέσος ἄνθρωπος. Ἔχει λεχθῇ, καί μέ πολύ δίκιο, ὅτι ἡ δημοκρατία εἶναι τὸ βασιλείο τοῦ μέσου ἀνθρώπου⁽⁸⁾. Προδήλο τί σημαίνει αὐτό γιὰ τὴν καθολικότητα στὴν ἐπέκτασι τοῦ πολιτισμοῦ.

Αὕτῃ ἡ καθολικότης ὅμως φέρνει καί κάτι ἄλλο: Τό πνεῦμα τῆς ἐνότητος. Ἐνότητος, πού σχηματίζεται ἀπὸ τὴν ἐννοια τῆς Πατρίδος (δέν εἶναι τυχαῖο, ὅτι μόνο στὴν δημοκρατία, σάν καθεστώς ἢ σάν ἐπιδιώξι θάλλει ἡ ἐννοια τῆς Πατρίδος) πού ὅμως περιλαμβάνει καί τὴν ἐνότητα πρὸς τοὺς κοινούς κινδύνους (κινδυνεύομε ἐμεῖς, νά χάσωμε τὴν ἐλευθερία πού **ἔχομε** κι ὄχι ὁ τύραννος νά χάσῃ τὴν ἐξουσία του) καί στὰ κοινά συμφέροντα, στὸ καλὸ τῆς ὁλότητος, καλὸ πού — ὅλο καί πιό πολύ τὸ νοιώθομε — δέν εἶναι καθόλου σχῆμα λόγου. Κι αὐτό ὁδηγεῖ πάρα πέρα, στὴ δημοκρατία σάν σύστημα πού δέν ἀφίνει ἀπλῶς ἐλεύθερο τὸν πολίτη, μά νοιάζεται καί γιὰ τὸ ψωμί του, τὴ στέγη του, τὴν ἐκπαίδευσί του, τὴν ὑγεία του. Ὁδηγεῖ στὴν κοινωνική δημοκρατία⁽⁹⁾, πού εἶναι τὸ σημερινό κορυφωμα τῆς δημοκρατικῆς δημιουργίας στὸ σύγχρονο πολιτισμὸ καί πού ἔχει ἀξία τόσο μεγάλη καί τόσο καταφάνερη, ὥστε μπορούμε μέ τὸ «κονδῦλι» αὐτό, ὑπακούοντας

ὄχι στὴν πληρότητα μά στὴν κλειψύδρα, νά κλείσωμε τὸ «ἐνεργητικὸ» τοῦ ἰσολογισμοῦ μας τοῦτου, τοῦ ἰσολογισμοῦ τῆς συμβολῆς τῆς δημοκρατίας στὴν διαμόρφωσι τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἄς ἔλθωμε λοιπὸν στὸ ἄλλο σκέλος, στὴν πλευρά τοῦ «παθητικοῦ».

Δ'

Τό πρῶτο κονδῦλι στὸ παθητικὸ αὐτό τὸ παρουσιάζει ἡ φιλοσοφικὴ καταγωγὴ τῆς δημοκρατίας τῶν νεωτέρων χρόνων, ἡ προέλευσις τῆς δημοκρατίας ἀπὸ φιλοσοφία, ἀπὸ κοσμοθεωρία ἀρνητικὴ γιὰ τὴν χριστιανικὴ πίστι. Στὴν γαλλικὴ ἐπανάστασι ἐδέσποξε τὸ, ἅς τὸ ποῦμε καθαρά, ἀντιχριστιανικὸ πνεῦμα τῶν ἐγκυκλοπαιδιστῶν καί ἡ ἀμερικανικὴ ἐξόρμησις τοῦ 1776 ἦταν ἐμπνευσμένη ἀπὸ τίς ιδέες τοῦ Loeke. Ὅμως αὐτό — ὄχι καί πέρα γιὰ πέρα ἀληθινὸ — εἶναι ἀμφίβολο ἂν εἶναι παθητικὸ. Ἀκόμα κι ἐκεῖνος πού κρίνει ἀπὸ σκοπιὰ χριστιανικὴ θ' ἀναγνωρίσῃ, ὅτι ἂν αὐτὸς ὁ σύνδεσμος τῶν ἀπαρχῶν τῆς νεώτερης δημοκρατίας μέ φιλοσοφία ἀρνητικὴ, ἂν αὐτὸς ὁ σύνδεσμος εἶναι κἀν παθητικὸ, θά καταλογισθῇ στὸ παθητικὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ σάν παράγοντος τοῦ πολιτισμοῦ μας. Κάνοντας ἀνασκόπησι τοῦ παθητικοῦ αὐτοῦ εἴχαμε παρατηρήσει ὅτι ὁ «Χριστιανισμὸς παρουσιάσθηκε σάν ἓνα συντηρητικὸ τάχα σύστημα, πού κάθε τύραννος τὸ χρησιμοποιοῦσε σάν φίμωτρο, σάν ὄπλο κατὰ τῶν φιλελευθέρων ιδεῶν, σάν ἀσφάλεια κατὰ τοῦ κινδύνου νά ξυπνήσουν οἱ κοιμισμένοι, σάν «ῥ-

(8) Αὐτὸς ὁ μέσος, ὁ συνηθισμένος (sommen) ἄνθρωπος εἶναι ἡ βάση γιὰ τὴν Οἰκουμενικὴ Διακήρυξι τοῦ Ο.Η.Ε., ὅπως ὀρίζεται στὸ Προοίμιο τῆς Διακηρύξεως. Βλ. **Δασκαλάκη**, σελ. 10, 13 σημ. 3.

(9) Βλ. **Φραγκίστα** σελ. 388, 389.

πιον τῶν λαῶν». Καί ἀπό τήν ἄλλη μεριά ὁ Χριστιανισμός παρουσιάσθηκε σάν ἐχθρός κάθε προόδου. «Συντηρητικός» καί χριστιανός ἔγιναν στή συνείδησι πολλῶν ὅροι ταυτόσημοι, πρᾶγμα πού ὡδηγοῦσε στήν ἀναπόφρευκτη λογική συνέπεια, πῶς ὅποιος ἀποζητᾷ τήν πρόοδο πρέπει νά βγῇ ἔξω ἀπό τόν Χριστιανισμό γιά νά τήν ἐπιδιώξῃ»⁽¹⁰⁾. Τότε ὅμως τί τό παρᾶξενον, ὅτι ἡ δημοκρατία γιά νά σταθῇ, ἐξήγησε ἔξω ἀπό τόν χριστιανικό περίβολο τό πρῶτο στήριγμά της, γιά νά κτυπήσῃ τὰ «θεῖα δικαιώματα» τοῦ μονάρχου ἢ τοῦ ὁποιοῦνδήποτε πολιτικοῦ ἢ πνευματικοῦ τυράννου; Τόσο εἶναι αὐτό ἀληθινό, ὥστε τώρα ὅπου ἡ τυραννία κι ἡ ἀνισότης κι ἡ καταπίεσις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος δέν προβάλλονται πιά σάν «ιερά καθεστικῆ τάξις» μέ χρῆσμα χριστιανικό καί δικαιώματα «θεῖα» καί «ιερά» καί «ἀπαράβιαστα», τώρα κι ἡ δημοκρατία χειραφετεῖται ἀπό τό ἀρνητικό φιλοσοφικό της ξεκίνημα, ἀκόμα καί στή Γαλλία τοῦ Βολταίρου καί τοῦ Diderot.

Δέν εἶναι, λοιπόν, παθητικό τῆς δημοκρατίας ἡ ἀρνητική φιλοσοφική καταγωγή. Ὅμως ὑπάρχουν ἄλλα κονδύλια στό παθητικό τοῦ ἰσολογισμοῦ μας. Καί τό πρῶτο ἀπό τὰ κονδύλια αὐτά ἀνάγεται στήν ἀξία πού ἀναφέραμε πρώτη-πρώτη στό ἐνεργητικό καί πού ἀποτελεῖ τήν πεμπτουςία τῆς δημοκρατίας: στήν ἐλευθερία.

Ἀπό δυό πλευρές ἐμφανίζεται τό παθητικό αὐτό. Ἡ μιά εἶναι, πῶς ἡ δημοκρατία μέ τήν ἐλευθερία ἀπεργάζεται, μοιραῖο αὐτό καί ἀναπόφρευκτο, τήν αὐτοκαταστροφή της. Ἐλευθερία στή σκέψι, ἐλευθερία στόν τύπο, ἐλευθερία στή συσσωμάτωσι, ἐλευθερία στίς συγκεντρώσεις, ἐλευθερία γιά ὅλους... καί γιά τοὺς ἐχθρούς τῆς ἐλευθερίας. Ἐλευθερία νά καταλύσῃ τήν ἐλευθερία! Ἐλευθερία στοὺς ὑποψηφίους τυράννους καί —αὐτό εἶναι τό χειρότερο κι ἐκφυλιστικό ἀλήθεια— στοὺς ὑποψηφίους δούλους, νά καταλύσουν τήν ἐλευθερία τους. Ἔτσι ὅμως, ἡ ἐλευθερία δέν βαστᾷ πολὺ. Μέ τή βοήθεια τῶν ἐθελοδούλων πού —ἄλλο ἐκφυλιστικό φαινόμενο κι αὐτό— ἔχουν πιό πολὺ ζῆλο ἀπὸ τοὺς ἐλεύθερους ἀνθρώπους, ὁ ὑποψήφιος τύραννος ἐπικαλεῖται τίς δημοκρατικές ἐλευθερίες, ὥσπου νά ἐτοιμάσῃ τήν τυραννίδα του... καί νά καταλύσῃ κάθε ἔννοια ἐλευθερίας! Ὅποτε ἡ δημοκρατία —τραγικό δίλημμα— ἢ θ' ἀφίση νά καταλυθῇ ἡ ἐλευθερία ἢ θά κάμῃ αὐτὴ ἡ ἴδια ἓνα προληπτικό περιορισμὸ τῶν ἐλευθεριῶν, ὅποτε... μὰ εἶναι πιά δημοκρατία τότε;

Βέβαια, ὑπάρχουν ἀπαντήσεις σ' αὐτό. Ἡ δημοκρατία δέν παύει καθόλου νά εἶναι δημοκρατία ἅμα ἐμποδίζῃ τήν ἔκνομη κατάλυσι τῶν ἐλευθεριῶν. Ἀλλὰ αὐτό, ὅταν ἡ κατάλυσις εἶναι πρᾶξις. Ὅταν ὅμως εἶναι ἰδέα; Μπορεῖς νά φθάσῃς νά ἐγκαταστήσῃς καί τόν λογοκριτὴ σάν πέδη τῶν ἰδεῶν ἐκείνων πού ἡ «δημοκρατική» λογοκρισία θά τίς θεω-

(10) «Ἀκτίνες» 1956, σελ. 51.

ρη αντίθετες στη δημοκρατία; Θά γυρίσωμε δηλαδή στο συμβούλιο των δέκα της ένετικής δημοκρατίας, στο «στόμα του λέοντος», στη «γέφυρα των στεναγμών» και τά παρόμοια;

Μά σπουδαιότερη ακόμα φαίνεται ή άλλη πλευρά του παθητικού στόν τομέα της δημοκρατικής έλευθερίας. Ή πλευρά αυτή παρουσιάζεται, όσο προχωρούμε από την άτομιστική στην κοινωνική δημοκρατία. Είπαμε πώς ή κοινωνική δημοκρατία αποτελεί τό πιο πρόσφατο μά και τό πιο λαμπρό επίτευγμα της δημοκρατίας. Ναι, όμως ή κοινωνική δημοκρατία προχωρεί (ούκ έστιν άλλως γενέσθαι) εις βάρος της άτομικής έλευθερίας⁽¹¹⁾! Φαίνεται πώς, μέ τό αίτημα της κοινωνικής δημοκρατίας, όπως και της κοινωνικής δικαιοσύνης, έφθάσαμε στο δίλημμα του άκέραιου ψωμιού και του χορτάτου σκύλου. Ή έλευθερία του άτόμου θά έχης, έλευθερία όπως την διεκήρυξε ή γαλλική επανάσταση, ή κοινωνική δημοκρατία!

Πρέπει πράγματι, νά έχωμε ύπ' όψι, ότι ή διακήρυξις των άτομικών έλευθεριών είχε ιστορικά συμβαδίσει μέ την φιλελευθέρα οικονομική σχολή⁽¹²⁾ που απέκλειε κάθε

επέμβασι του κράτους στην οικονομική δραστηριότητα του άτόμου. «Όσο μπορεί λιγώτερο κράτος!» Ήταν τό σύνθημα. Κι αυτό τό σύνθημα αποκλείει κάθε κρατικό παρεμβατισμό. Κι όμως ή κοινωνική στροφή της δημοκρατίας είναι κάτι τό αδύνατο ή μάλλον και τό άδιανόητο, χωρίς τόν κρατικό παρεμβατισμό.

Και στο σημείο αυτό, ή σημερινή δημοκρατία έχει σχέσι μέ την δημοκρατία της γαλλικής επανάστασεως και μέ την διακήρυξι των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτου (άρθρα IV και V) όση τό μαύρο μέ τό άσπρο! Δυό παραδείγματα φθάνουν. Ή γαλλική επανάστασις δέν είχε καμμία εύνοια στη συσσωμάτωσι, τίς συντεχνίες. Τίς θεωρούσε κατάλυσι της έλευθερίας του άτόμου. Στη σημερινή δημοκρατία τό άτομο δέν μπορεί νά ζήση παρά σέ οργανώσεις, πολύ πιο δεσμευτικές από τίς συντεχνίες του Colbert. Ξέρετε πώς δέν μπορείτε νά μετακινήσετε μιá βαλίτσα από τό βαπόρι στην προκυμαία του Πειραιώς, άν δέν εισθε μέλος του σωματίου των φορτοεκφορτωτών;

Τό άλλο παράδειγμα τό δίνει ή επαγγελματική έλευθερία. Ήταν κι αυτή ούσιώδες κι αυτονόητο περιεχόμενο της δημοκρατικής έλευθερίας. Σήμερα... και λουστρος για νά γίνετε έχετε ανάγκη από άδεια, δηλονότι από την καλή θέλησι που θά δείξη ή δέν θά δείξη ό άρμόδιος υπάλληλος! "Αν πήτε τώρα για τούς περιορισμούς που επιβάλλει ή καθ' αυτό κοινωνική πολιτική της σύγ-

(11) Την αντίθεσι, στο σημείο αυτό, μεταξύ δημοκρατίας που οργανώνεται μέ βάσι την δεσποτεία της πλειοψηφίας και της κυριαρχίας των άτομικών δικαιωμάτων βλ. εις Redbruch Reehtsphilosophie, 1950, σελ. 160 έπ., όπου όμως βλέπομε νά υποχωρούν τά άτομικά δικαιώματα στη... σκοπιμότητα για τό σύνολο!

(12) Για τό θέμα αυτό μιλάμε ειδικώτερα στις «Ακτίνες» 1949, σελ. 49 έπ.

χρονης δημοκρατίας, μά, ἐφθάσαμε στό αντίθετο πιά σύνθημα ἀπό τό ἀρχικό. «Όσο μπορεί περισσότερο κράτος», κατήντησε τό σύνθημά μας! Καί μή μοῦ πῆτε ὅτι ἡ κοινωνική αὐτή στροφή μέ τόν κρατικό παρεμβατισμό, ὅτι αὐτός ὁ τεράστιος περιορισμός τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας εἶναι δικαιολογημένος. Αὐτό ἀκριβῶς εἶναι τό τραγικό! Ὅτι ὁ περιορισμός αὐτός τῆς ἐλευθερίας εἶναι δικαιολογημένος!

Κι ἡ φθορά αὐτή τῆς ἐλευθερίας οὔτε συμπτωματική εἶναι οὔτε τυχαία. Ἀποτελεῖ μιὰ νομοτελῆ ἐξέλιξι. Στήν ἀρχή, τό δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου ἦταν δικαίωμα τοῦ πολίτου χάριν τοῦ κράτους πού μποροῦσε νά τό περιορίσει τό δικαίωμα αὐτό. Κατόπιν —αὐτό ἦταν ἡ πρόοδος— ἀπό πολιτικό ἔγινε ἀτομικό δικαίωμα τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας, ἱερό καί ἀπαραβίαστο καί ἀνεξάρτητο ἀπό ὅποιονδήποτε κρατική σκοπιμότητα. Τώρα, πᾶμε πρὸς τήν ἀντίληψι πὼς τό ἀτομικό δικαίωμα ὑφίσταται καί αὐτό χάριν τῆς ὁλότητας. Δηλ. χάριν τοῦ κράτους. Δηλαδή χάριν ἐκείνων πού ἔχουν τήν ἐξουσία. Ὅποτε... αὐτή ἡ φθορά τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, ἔστω ὅσοδήποτε δικαιολογημένη, δέν εἶναι αὐτοκαταστροφή τῆς δημοκρατίας;

Ε'

Μά, φυσικά, τό παθητικό δέν ἐξαντλεῖται ἐδῶ. Ὑπάρχουν κι ἄλλα κονδύλια, πού ἀναφέρονται στήν πολιτική, κυρίως, δημοκρατία. Δυό στηρίγματα τῆς δημοκρατίας εὐθύς

ἀπό τήν ἀρχή δέν ἦσαν στερεά, ὅμως τώρα δείχνουν μιάν ἀνησυχητική σαθρότητα. Εἶναι ἡ ἀρχή τῆς **πλειοψηφίας** καί ὁ **κοινοβουλευτισμός**. Γιά τήν πλειοψηφία εἶναι γνωστός ὁ ἀφορισμός τοῦ Γκαίτε, πού λέει πὼς πλειοψηφία εἶναι ἡ ἀνοησία, ἀναπόφευκτη ἴσως μά ἀνοησία. Κι αὐτό μέν ἴσως νά μήν εἶναι ἔτσι. Μένει ὅμως πάντα χωρίς ἀπάντησι τό ἐρώτημα: Γιατί τάχα δέν εἶναι τυραννίς τό νά ἐπιβάλλῃ τό 51% τῇ θέλησί του στό 49%; Ἐρώτημα πού ἀπασχολεῖ τήν ἐπιστήμη καί τήν πολιτική καί τῇ φιλοσοφία καί πού παρ' ὅλα ὅσα γράφονται ἄλλη ἀπάντησι δέν φαίνεται νά ἔχη ἀπό τό «οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι». Καί τῆς πλειοψηφίας λοιπόν ἡ ἐπιβολή... ἴσως εἶναι ἀναπόφευκτη, ἀλλά εἶναι καί αὐτή ἓνα «δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου»! Ὅσο γιά τόν κοινοβουλευτισμό, δέν ξέρω βέβαια τί θά γίνη στό μέλλον, γιά τήν ὥρα ὅμως ὅλο καί ξεφτίζει. Ἀπό τῇ μιᾷ μεριά ἡ προσωπικότης τοῦ βουλευτοῦ συντρίβεται κάτω ἀπό τόν ὁδοστρωτήρα τοῦ κόμματος, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κόμματος, πού ἔχει ἀπόλυτο καί ἀνεξέλεγκτο δικαίωμα ζωῆς ἢ θανάτου στήν πολιτική ὑπόστασι τοῦ βουλευτοῦ, πού ἀλλοίμονό του ἂν σκεφθῇ μ' αὐτοτέλεια. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά ὁ βουλευτής γίνεται ἐπάγγελμα, μέ μισθό, μέ ἀτέλειες ἀτελείωτες, μέ ταμεῖο συντάξεως καί μέ ἓνα μέλημα: τήν ἐπανεκλογή στίς προσεχεῖς ἐκλογές. Ὁ βουλευτής ἔτσι δέν εἶναι πιά ἀντίπρόσωπος τοῦ ἔθνους μέ δική του σκέψι καί πολιτική συνείδησι καί

κρίσι. Είναι μετοχή στο χαρτοφυλάκιο του άρχηγού του κόμματος. 'Αναπόφευκτα αυτά, θά πῆτε. 'Ίσως! Δέν είναι όμως δημοκρατία!

Νά ἦσαν μόνο αυτά, όμως! 'Αν ἦσαν μόνο αυτά, ἡ δημοκρατία θά μπορούσε νά πῇ ὅτι, τέτοια μειονεκτήματα δέν δείχνουν ἐπιβλαβή ἐπίδρασι τῆς δημοκρατίας στόν πολιτισμό μας. Τό πολύ-πολύ ἐλαττώνουν τό ἐνεργητικό, ἀμαυρώνουν ἔστω τήν ἀκτινοβολία τῆς δημοκρατίας κι αὐτός ἴσως μόνο γιά τήν ἐποχή μας, ὥσπου νά ὠριμάση περισσότερο ἡ δημοκρατική πολιτιστική καρποφορία. Στό κάτω-κάτω, ὁ Χριστιανισμός εἶχε, εἴπαμε, στή διάθεσί του 1400 χρόνια ὅπου ἐκυβερνοῦσε τόν πολιτισμό μας χωρίς ἀνταγωνιστήν ἀξιόλογο. Γιατί νά μήν ἔχη κι ἡ νεώτερη δημοκρατία ἄλλο τόσο χρονικό περιθώριο γιά τίς ἐξετάσεις της;

Ὅμως —αὐτό εἶναι τό χειρότερο— τό παθητικό τῆς δημοκρατίας, σάν παράγοντος τοῦ πολιτισμοῦ μας πάντα, δέν σταματᾷ ἐδῶ. Ἔχει κι ἄλλα κονδυλία, πρό πάντων ἔχει κι ἄλλο ἓνα κονδυλί, τό σπουδαιότερο ἀπό ὅλα, πού πρέπει νά τό ἐξετάσωμε κι αὐτό καί νά βγάλωμε τά συμπεράσματά μας, νά φθάσωμε στήν πρότασι «τί πρέπει νά γίνη», ἀφοῦ γι' αὐτό τό «τί πρέπει νά γίνη» κάνομε ὅλη τούτη τήν ἔρευνα. Ὅχι σέ τοῦτο τό ἄρθρο ὅμως. Ἡ κλεψύδρα μᾶς καλεῖ νά διακόψωμε γιά τό ἐπόμενο. Ἄς διακόψωμε, λοιπόν, ἀφοῦ πρῶτα ὑπενθυμίσωμε στόν ἀναγνώστη τήν συμφωνία μας. Ὅχι κρίσεις «ἀπό προσκομιδῆς μέρους». Ἡ συμφωνία ἢ ἡ διαφωνία, ἀφοῦ πρῶτα ὁλοκληρωθῇ ἡ ἔρευνα.

Π. ΜΕΛΙΤΗΣ
(Περιοδικό «Ἀκτίνες» 1977)

ΕΟΡΤΗ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ 2012

Πλησιάζει η έορτή των Χριστουγέννων και ήδη έχουν αρχίσει τα καταστήματα να σωρεύουν τα έμπορεύματα, τα όποια θά ζητηθούν κατά την έορταστική περίοδο. Μέριμνα των παραγωγών είναι να έκτελέσουν τίς παραγγελίες έγκαιρως. Μέριμνα των έμπόρων είναι να πουλήσουν, όσον γίνεται, περισσότερα είδη. Καί μέριμνα της πολιτείας είναι η επάρκεια της αγοράς σέ αγαθά.

Είναι κοινός τόπος πώς η μεγάλη πλειοψηφία των συγχρόνων ανθρώπων δέν μεριμνά να έτοιμάσει την ψυχή της για τό μεγάλο γεγονός. Οί «ψυχικές ύποθέσεις» του Μακρυγιάννη έγιναν ύποθέσεις έμπορικές. Μέσα στην προγραμματισμένη και την έορταστική κινητοποίηση συμβαίνει να λησμονείται πώς Αυτός του Όποιου έορτάζεται η έλευσή Του στόν κόσμο θά διδάξει ότι «στενή η πύλη και τεθλιμμένη η όδός η απάγουσα εις την ζωήν». Βέβαια ό έμπορικός κόσμος θά έσταύρωνε αυτόν ό όποιος θά έξεστόμιζε τέτοιο λόγια. Άλλά και πολλοί άλλοι αὐτοχαρακτηριζόμενοι ως «πνευματικοί άνθρωποι» θά έκαναν τό ίδιο. Άλλωστε σέ τούτη την στενή πόλη «όλίγοι εισίν οί εύρίσκοντες αυτήν».

Στούς άστατους αυτούς καιρούς είναι αναπόφευκτον όρισμένες

πνευματικές φωτισμένες ψυχές να καταλήγουν στό συμπέρασμα, πώς όλη αυτή η έορταστική ατμόσφαιρα δέν έχει σχέση μέ αυτό, πού φανερώνει ως Άλήθεια ό Ίησους, του Όποιου η γέννηση έορτάζεται αυτές τίς ήμέρες μετά την χειμερινή τροπή του Ήλιου. Τότε πού συμβαίνει να αύξάνει τό φώς της ήμέρας.

Τό μυστήριο της Ένανθρωπίσεως του Χριστού από όπου και εάν επιχειρήσει κανείς να τό πλησιάσει αδυνατεί να τό κατανοήσει. «Άπορεί πᾶσα γλώσσα» να τό εκφράσει και ύπερβαίνει κάθε διανοητική δυνατότητα η κατανόησή του. Προσπαθείς να τό έννοήσεις και δέν μπορείς. Ταπεινώνεσαι και σου άποκαλύπτεται. Καί αυτή η άποκάλυψη είναι τόσο δυνατή, πού επιβαβαιώνει, ότι η Πίστη ως όδός γνώσεως είναι πληρέστερη από την σκέψη.

Ό Ίησους ό από Ναζαρέτ έπραγματοποίησε την πλέον άκραία συνειδητοποίηση του τί συμβαίνει να ύπάρχεις στόν κόσμο αυτόν. Σέ αυτό τό όριον της συνειδητοποιήσεως δέν είχε φθάσει ούτε η άρχαία έλληνική φιλοσοφία. Άλλά ούτε και καμμιά μετέπεται φιλοσοφία, η όποιαδήποτε άλλη πνευματική δραστηριότητα του ανθρώπου. Δηλαδή ό λόγος του Ίησού ισχύει μέχρι σήμερα ως ό πλέον άκραίος και όριακός. Καί γι' αυτό δέν είναι εύκολα

προσιτός παρά τήν ἀπλότητά του. Αὐτή ἡ ὀριακότητα τῆς ὑπάρξεως εἶναι ἡ παιδευτική ἀξία τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Εἶναι μία ρεαλιστική αἴσθηση τῆς ζωῆς μέσα στόν χρόνον καί μιά γλυκειά πρόγευση τῆς ζωῆς πέραν ἀπό τόν χρόνον. Τό ἄγγελμα τῆς αἰώνιας ζωῆς εἶναι ὁ τελευταῖος λόγος, ὁ ὁποῖος δύναται νά λεχθεῖ στόν δικό μας κόσμον καί ἔχει ἐσχάτη σημασία. Ἄλλά εἶναι ἓνας λόγος ὁ ὁποῖος ὑπερβαίνει τόν παρόντα κόσμον καί πρέπει νά λεχθεῖ ἀπό ἓνα πρόσωπο, τό ὁποῖον νά μὴν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Ἡ ἔλευση αὐτοῦ τοῦ προσώπου, ἡ διδασχὴ τοῦ Ὁποίου ἀπαντᾷ στό βασικό αἶτημα τοῦ ἀνθρώπου γιά τήν νοηματοδότηση τῆς ζωῆς του καί τήν ἀπόκτηση σαφοῦς περιεχομένου γι' αὐτήν εἶναι τό κεντρικό γεγονός στήν ἱστορική ἀναζήτηση τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτό ἡ ἀνάμνηση, ὁ ἐορτασμός αὐτοῦ τοῦ συμβάντος στήν ἀνθρώπινη ἱστορία ἔχει στόν ἐτήσιον ἐορταστικόν κύκλον τῆς Ἐκκλησίας μοναδική σημασία.

Ἐκεῖνο ὅμως τό ὁποῖον ἐπικρατεῖ τίς ἐορταστικές αὐτές ἡμέρες στίς ἀνθρώπινες σχέσεις, εἶναι μιά εὐχή, ἓνας χαιρετισμός: «Καλά Χριστοῦγεννα». Ἄν θελήσεις νά ἐρμηνεύσεις τήν ἀόριστη αὐτήν εὐχή θά καταλήξεις στό μελαγχολικό συμπέρασμα, ὅτι ἡ εὐχή αὐτή μεταφράζεται ἐν πολλοῖς, στό νά ζήσει ὁ ἄνθρωπος τῶν ἡμερῶν μας, αὐτές τοῦ Δωδεκαημέρου τήν ὅλη ἐορταστική ἀτμόσφαιρα χαρούμενα ξεχνώντας τήν ὑφισταμένη πραγματικότητα γύρω του μέ σχετική εὐμά-

ρεια, τήν ὁποία ἐπιβάλλουν οἱ ἀναμνήσεις παλαιότερων καλυτέρων ἐποχῶν καί οἱ ἐν γένει παραδόσεις τοῦ τόπου. Μέ ἄλλες λέξεις νά ἐορτάσει Χριστοῦγεννα χωρίς Χριστόν, χωρίς τήν βαθειά κατανόηση τῶν εὐαγγελικῶν ἀφηγήσεων τοῦ Ματθαίου καί τοῦ Λουκᾶ χωρίς τήν ἀπόλαυση τῆς πλούσιας ἐορταστικῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνολογίας τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ καί τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Τό μεγάλο πλῆθος τῶν ἀνθρώπων τῶν καιρῶν μας ζεῖ τίς ἐορτές αὐτές μέ μία ἐπιφανειακή θρησκευτικότητα «οὐ κατ' ἐπίγνωσιν».

Καί ὅμως ὁ Ἄγγελος Κυρίου εἶπε στούς ἀγραουλοῦντες ποιμένες: Ἰδοὺ γάρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαράν μεγάλην, ἣτις ἐστὶ παντὶ τῷ λαῷ, ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον Σωτὴρ, ὅς ἐστι Χριστὸς Κύριος ἐν πόλει Δαυὶδ... καί ἐξαίφνης ἐγένετο σύν τῷ Ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανίου αἰνούντων τόν Θεόν καί λεγόντων: Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καί ἐπὶ Γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία» (Λουκᾶ Β' 10, 115, 13-14).

Τό εὐαγγελικό μήνυμα κάνει λόγο γιά τήν γέννηση ἐνός Σωτῆρος καί γιά τήν ἐπικράτηση τῆς εἰρήνης στή Γῆ. Τά μηνύματα αὐτά γεννοῦν στόν σύγχρονον ὀρθολογιστὴ ἄνθρωπο τό ἐρώτημα: τί εἶδους ἔργο σωτηρίας ἐπετέλεσε ὁ γεννηθεὶς Χριστὸς καί ποιά ἐπὶ γῆς εἰρήνην εἶδε ἡ ἀνθρωπότητα ἔκτοτε; Καί ἡ ἀπάντηση πού δίδει ἡ Χριστιανικὴ διδασκαλία εἶναι: ἡ ἀνταλλαγή τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τήν ἐνοχή στήν ἁμαρτία, στήν ἀπειθεία του στό θέλημα τοῦ Θεοῦ καί ἡ ἀποκατάσταση τῆς σχέσεώς

του μέ τόν Δημιουργόν. Ἀλλά διερρωτᾶται κανεῖς, τό αἶσθημα τῆς ἀμαρτολόγητας εἶναι ἀποδεκτόν καί συνευδητόν στόν σύγχρονον ἄνθρωπον;

Ἡ ἀποδυνάμωση αὐτοῦ τοῦ αἰσθήματος ἔχει τι ρίζες του σέ ἐποχή ἐπικρατήσεως τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν. «Ὁ ἀγώνας κατά τοῦ ἑαυτοῦ μας καί ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀπονεκρώσεως τῶν παθῶν μας εὐρίσκει λίγους ὁπαδοὺς σήμερα. Τέτοια ἄποψη σημαίνει ὅτι εὐχόμαθε μιὰ θρησκεία ἐνέσεως, ὅποτε ὁ Σταυρός χάνει τό νόημά του... Ἡ ἀμαρτία, τό αἰσθητήριον τῆς ἀμαρτίας ἀποτελοῦν ἀναχρονισμό, ἀνήκουν στό παρελθόν, σέ ἐποχές κατά τίς ὁποῖες, ὅπως γνωρίζουμε, ἐπικρατοῦσε ὁ σκοταδισμός. Οἱ ὑπερβολές ἄλλωστε τῆς θρησκείας κατά τόν Μεσαίωνα προσφέρουν τόσα πολλά ἀξιόλογα ἐπιχειρήματα ἐναντίον αὐτῆς τῆς πίστεως καί τῶν μεθόδων πού αὐτή ἐπέβαλε! Ἡ ἀμαρτία δέν ἀποτελεῖ μόνον ἀναχρονισμόν ἀλλά καί φαινόμενο παιδαριῶδες. Ὁ ἐνήλικος ἄνθρωπος προχωρεῖ πέραν ἀπό τήν ἀμαρτία τήν ὁποία ἀφήνει στόν κόσμο τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ὁ συγγραφέας τοῦ «πέραν τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ» ὁ Νίτσε ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀποδοχή τῆς ἀμαρτολόγητας σημαίνει διαστροφή συνειδήσεως καί ἐξασθένηση. Νά εἴσθε σκληροί!

Ἡ μόνη ἀληθινή ἀμαρτία εἶναι νά ἀποφύγουμε τήν ἀνάπτυξη τῶν δυνατοτήτων μας, ἡ ὁποία πρέπει νά συντελεῖται ἀνεξάρτητα ἡθικῆς δεσμεύσεως νά ὑπερνικῶμε τήν λανθασμένη χριστιανική ἄποψη κατά τήν ὁποία ἡ ἀνθρώπινη συμπεριφο-

ρά ρυθμίζεται ἀπό τήν πτώση καί τήν μετάνοια. Ἡ ἀποτυχία, ἡ ἥττα ἀποτελοῦν τήν μόνη ἀμαρτία. Ἡ μᾶλλον τέτοιες ἀπόψεις προβάλλονται καί ὡς ἐπιτεύγματα τῆς νεώτερης ψυχολογίας! Ὁ ὀκνηρός εἶναι ἕνας ἀσθενικός τόπος, ὁ ἀλαζών εὐρίσκεται στό κατῶφλι τῆς παρὰ νοίας, ὁ ὀργίλος ἐμφανίζει παθολογική μαχητικότητα καί ὁ ἀσελγής εἶναι θύμα κάποιας ὁρμονικῆς ἀνισορροπίας ἢ μᾶλλον εἶναι πρόσωπο μέ ἄλυτες συγκρούσεις. Δέν ὑπάρχουν ἀμαρτίες, ἀλλά νόσοι ἢ ἂν θέλετε μικρά λειτουργικά ἐλαττώματα»^(*).

Αὐτές οἱ παραπάνω ἀπόψεις ἐπικρατοῦν καί σήμερα σέ εὐρὺ ποσοστόν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καί ἐρμηνεύουν τήν ἠθική χρεοκοπία τοῦ παρόντος αἰῶνος. Αὕτη ἡ διαπίστωση καί ἡ ἐμβάθυνση στήν ἐννοια τῆς ἀμαρτίας ἀποτελοῦν πρωταρχικόν παράγοντα στόν ἀγῶνα τῆς ἐποχῆς μας γιά τήν κατανόηση τοῦ ψυχισμοῦ τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου καί τήν ὑποβοήθηση νά συνειδητοποιήσῃ τήν ἐνοχή του καί νά ἀναζητήσῃ τήν λύτρωσή του ἀπό τήν κατάσταση αὐτήν μέ τήν προσέγγιση στόν γενηθέντα Χριστόν τόν Ὅποιον ὑπό αὐτές τίς προϋποθέσεις θά τόν θεωρήσῃ Σωτῆρα καί Λυτρωτή του, μέ συνέπεια νά βιώσῃ τήν ἐσωτερική εἰρήνη καί ἡρεμία. Ὑπό αὐτές τίς συνθήκες εἶναι νοητόν τό ἀγγελικό μήνυμα τῶν Χριστουγέννων.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

(*) Ἀρθρον τοῦ Daniel Rops μέ τίτλον: Ἡ ἀμαρτία ἀποτελεῖ ἀναχρονισμόν; Ἀκτίνες ἔτους 1958 σελ. 341.

«ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΤΩΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΟΥΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ»

Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ ἀποτελεῖ μία ἐκτενὴ περίληψη πού μᾶς παραχώρησε ὁ Καθηγητὴς Φυσικῆς τῆς Ἀτμοσφαίρας καὶ ἀκαδημαϊκός κ. Χρήστος Ζερεφός γιὰ τὴν ὁμιλία πού ἔδωσε μέ τό παραπάνω θέμα στίς 10 Ἰουνίου, κλείνοντας τὴν ἐτήσια σειρὰ τῶν μηνιαίων ὁμιλιῶν πού ὀργανώνουν οἱ Χριστιανικὲς Ἐνώσεις Ἐπιστημόνων καὶ Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν.

Στὴν ὁμιλία του ἀναφέρθηκε ἀρχικὰ στίς μεγάλες κλιματολογικὲς ἀλλαγές πού συμβαίνουν λόγω τῶν κινήσεων τῆς Γῆς σέ μεγάλες περιόδους 20 χιλ., 40 χιλ. καὶ 120 χιλιάδων ἐτῶν. Βρισκόμαστε στὴ μεσοπαγετώδη περίοδο, πού ἀναμένεται νά διαρκέσει περὶ τὰ 5-10 χιλ. χρόνια, ἀκόμα.

Ἀναφερόμενος στὴν οἰκολογικὴ σταθερότητα ὑπὸ τὴν ὁποία ἀναπτύχθηκε ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμός, δηλ. τὰ ὅρια τῆς θερμοκρασίας καὶ τῶν ἄλλων συνθηκῶν, παρατήρησε ὅτι ἡ μέση διακύμανση τῆς θερμοκρασίας πού ἔχει συμβεῖ εἶναι 12^0 (βαθμοὺς Κελσίου).

Ἐστίασε στὴν τελευταία ἑκατονταετία καὶ ἀναφέρθηκε μέ πίνακες καὶ

διαγράμματα σέ πολλές παρατηρήσεις τῆς ἀνθρωπογενοῦς κλιματικῆς ἀλλαγῆς (ἀπὸ διάφορες καύσεις, κ.λπ.). Παγκοσμίως ἔχουμε ἐκπέμψει στὴν ἀτμόσφαιρα τόσο διοξειδίου τοῦ ἄνθρακα, ὅσο ἀπορρόφησε ἡ διαδικασία τῆς φωτοσύνθεσης ἐπὶ ἓνα δισεκατομμύριο χρόνια! Ἔτσι ἔχουμε τὰ τελευταῖα 20-30 χρόνια μέση αὐξηση τῆς θερμοκρασίας παγκοσμίως περισσότερη ἀπὸ 1^0 , τὴ μεγαλύτερη κατὰ τὰ 1000 τελευταῖα χρόνια.

Ἀναφέρθηκε στὰ ἀνθρωπογενῆ φαινόμενα τῆς σκίασης καὶ λάμπρυνσης καὶ περιέγραψε τοὺς μεγάλους καύσωνες πού περάσαμε τὸ 1987, 2003, 2007 καὶ 2009 καὶ τίς καταστροφές στὴν Εὐρώπη. Κλιματολογικὲς προσομοιώσεις γιὰ τὴν Εὐρώπη προβλέπουν ὅτι ὁ καύσων τοῦ 2003 θὰ εἶναι δροσιὰ γιὰ τὸ 2100 στὴν Κεντρικὴ Εὐρώπη. Μὲ τὴν αὐξηση τῆς κατανάλωσης καυσίμων αὐξάνει ἡ θερμοκρασία καὶ ἡ ἐπικινδυνότητα.

Ἄν ἡ παγκόσμια κοινότητα δέν ἐνεργήσει ὥστε νά σταθεροποιηθεῖ ἡ κατάσταση, τὸ κόστος συνεπειῶν τῆς ἀνθρωπογενοῦς παρέμβασης θὰ ἀ-

νέλθει μέχρι τό 2100 στά 700 δισηκατομμύρια εύρώ, δηλαδή ποσό διπλάσιο από τό ελληνικό χρέος.

Η έκτενης περίληψη έστιάζει στίς δυσμενείς εξελίξεις πού άφοροϋν κυρίως τήν Ελλάδα για τό τελευταίο τέταρτο του αιώνα μας, όπως προβλέπονται από επιστημονικές προσομοιώσεις τής παγκόσμιας άνθρωπογενοϋς παρέμβασης στο κλίμα. Καταλήγοντας τήν όμιλία του, ό κ. Ακαδημαϊκός τόνισε χαρακτηριστικά, ότι αυτά προλέγουν τά μοντέλα, αλλά ότι αυτός θά έδινε περισσότερη σημασία στη ρήση του Ίπποκράτους «Κάλλιον έστί προλαμβάνειν ή θεραπεύειν».

ΕΚΤΕΝΗΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Μεσόγειος έχει άναγνωριστεί διεθνώς ως περιοχή εύάλωτη στίς επιπτώσεις τής άνθρωπογενοϋς κλιματικής μεταβολής. Όπως προκύπτει από τά άποτελέσματα σειράς κλιματικών προσομοιώσεων, προβλέπεται ότι μέχρι τά τέλη του 21ου αιώνα ή θερμοκρασία στην Ελλάδα θά σημειώσει σημαντική άνοδο, ενώ παράλληλα τό ύψος του ύετου άναμένεται νά συνεχίσει μειούμενο. Πράγματι, όπως προκύπτει από τίς υπάρχουσες μετρήσεις, κατά τόν περασμένο αιώνα οι βροχοπτώσεις μειώθηκαν κατά περίπου 20% στη Δυτική Ελλάδα και 10% στην Ανατολική Ελλάδα. Οι μειώσεις αυτές μπορούν νά άποδοθοϋν κατά

ένα μέρος στη θετική κλιματική τάση πού έχει παρατηρηθεί στην κύμανση του Βόρειου Ατλαντικού Ωκεανού κατά τόν παρελθόντα αιώνα. Πρόσφατες μελέτες έδειξαν ότι κατά τίς προσεχείς δεκαετίες άναμένεται νά αύξηθεί σημαντικά και ή συχνότητα εμφάνισης άκραίων τιμών τής θερμοκρασίας και άκραίων τιμών τής βροχόπτωσης.

Μέ προσομοιώσεις τής άνθρωπογενοϋς παρέμβασης στο κλίμα προκύπτει ότι κατά τό τέλος του 21ου αιώνα ή θερμοκρασία του άέρα θά αύξηθεί μεταξύ 3,0° C και 4,5° C αντίστοιχα. Η άνοδος τής θερμοκρασίας θά είναι μεγαλύτερη στίς ήπειρωτικές σέ σύγκριση μέ τίς νησιωτικές περιοχές τής Ελλάδος. Επιπρόσθετα, θά είναι μεγαλύτερη κατά τό θέρος και τό φθινόπωρο και μικρότερη κατά τό χειμώνα και τήν άνοιξη. Αντίστοιχα, ή βροχή άναμένεται ότι θά μειωθεί μεταξύ 1% (Σενάριο B2) και περίπου 19% (Σενάριο A2), σέ επίπεδο επικράτειας. Από τίς έκτιμήσεις των κλιματικών προσομοιώσεων προκύπτει ότι ή σχετική ύγρασία για τό σύνολο τής επικράτειας θά μειωθεί σέ ποσοστά πού κυμαίνονται μεταξύ 1· (Σενάριο B2) και 4,5% (Σενάριο A2). Η ελάττωση τής σχετικής ύγρασίας άναμένεται νά είναι έν γένει έντονότερη στίς ήπειρωτικές περιοχές, ιδίως κατά τό θέρος, ενώ

στis νησιωτικές περιοχές ή ύγρασία δέν αναμένεται νά μεταβληθεῖ. Οί προσομοιώσεις δείχνουν επίσης μείωση τῆς νεφοκάλυψης στὴν Ἑλλάδα στis προσεχεῖς δεκαετίες σέ σύγκριση μέ τὴν περίοδο ἀναφορᾶς 1961-1990, ἡ ὁποία κυμαίνεται μεταξύ 8% (Σενάριο B2) καί 16% (Σενάριο A2). Στό σύνολο τῆς ἐπικράτειας, ἡ ἡλιακὴ ἀκτινοβολία ἀναμένεται νά αὐξηθεῖ μεταξύ 2,3 W/τετρ. μ. (Σενάριο B2) καί 4,5 W/τετρ. μ. (Σενάριο A2), ἐνῶ ἡ μέση ἐτήσια τιμὴ τῆς ταχύτητας τοῦ ἀνέμου στὴν ἐπικράτεια δέν ἀναμένεται νά μεταβληθεῖ σημαντικά, ἐκτός ἀπὸ τοὺς ἐτησίους ἀνέμους, ἡ ἔνταση τῶν ὁποίων ἀναμένεται νά αὐξηθεῖ μέχρι καί 10%.

Ἐπίσης προέκυψε ὅτι, ἀκόμα καί στὴν περίπτωση τοῦ ἐνδιάμεσου Σεναρίου A1B, ἀναμένεται ὅτι στὰ ἡπειρωτικά ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν κατὰ τίς ὁποῖες ἡ μέγιστη θερμοκρασία θά ὑπερβαίνει τοὺς 35° C θά εἶναι μεγαλύτερος κατὰ 35-40 ἡμέρες τὴν περίοδο 2071-2100 σέ σύγκριση μέ τὸ παρὸν. Ἀκόμα μεγαλύτερη αὐξηση (περίπου 50 ἡμέρες στὴν ἐπικράτεια) θά σημειωθεῖ στὸν ἀριθμὸ τῶν ἡμερῶν μέ ἐλάχιστη θερμοκρασία ἄνω τῶν 20° C (τροπικὲς νύκτες). Σε ἀντιδιαστολή, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν μέ νυκτερινὸ παγετό ἀναμένεται νά μειωθεῖ σημαντικά, ἰδίως στὴ Βόρεια Ἑλλάδα

(μείωση ἕως καί κατὰ 40 ἡμέρες). Ἐξάλλου, ἡ ἀνοδος τῆς θερμοκρασίας θά ἔχει ὡς συνέπεια τὴν αὐξηση τῆς χρονικῆς διάρκειας τῆς βλαστητικῆς περιόδου κατὰ 15-35 ἡμέρες.

Μία σημαντικὴ ἐπίπτωση τῆς ἀνόδου τῆς θερμοκρασίας εἶναι ἡ αὐξανόμενη ζήτηση ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας γιὰ ψύξη τὸ καλοκαίρι. Εἰδικότερα, στὰ πεδινὰ ἡπειρωτικά τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν περίοδο 2071-2100 θά ὑπάρχει αὐξημένη ἀνάγκη ψύξης ἕως καί 40 ἐπιπλέον ἡμέρες τὸ χρόνο, ἐνῶ στis νησιωτικές καί ὄρεινές περιοχές οἱ αὐξήσεις θά εἶναι μικρότερες. Μία θετικὴ πτυχή τῆς ἀλλαγῆς τοῦ κλίματος ἀποτελεῖ ἡ μειωμένη ἐνεργειακὴ ἀπαίτηση γιὰ θέρμανση ποὺ προβλέπεται γιὰ τὴ χειμερινή περίοδο.

Μεταβολές ἀναμένονται ἐπίσης ὡς πρὸς τίς ἀκραῖες τιμές τῆς βροχόπτωσης. Στὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καί τὴ ΒΔ Μακεδονία ἡ μέγιστη ποσότητα τοῦ νεροῦ ποὺ κατακρημνίζεται σέ διάστημα ἕως 3 ἡμέρες ἀναμένεται νά αὐξηθεῖ σέ ποσοστὸ ἕως 30%, ἐνῶ στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα ἀναμένεται νά μειωθεῖ σέ ποσοστὸ ἕως 20%. Σέ ἀντιδιαστολή μέ τίς πλημμυρικές περιόδους, οἱ μεγαλύτερες αὐξήσεις τῆς διάρκειας τῶν ξηρῶν περιόδων θά σημειωθοῦν στὴν ἀνατολικὴ ἡπειρωτικὴ χώρα καί στὴ Βόρεια Κρήτη, ὅπου

ἀναμένονται 20 ἐπιπλέον ἡμέρες ξηρασίας μέχρι τό 2021-2050 καί μέχρι 40 ἐπιπλέον ἡμέρες τό 2071-2100. Προβλέπεται ὅτι ἡ μεταβολή τῶν κλιματικῶν συνθηκῶν θά αὐξήσει σημαντικά τόν ἀριθμό τῶν ἡμερῶν μέ ἐξαιρετικά αὐξημένο κίνδυνο πυρκαγιᾶς, κατά 40 ἡμέρες τό 2071-2100 σέ ὅλη τήν Ἀνατολική Ἑλλάδα ἀπό τή Θράκη ὡς τήν Πελοπόννησο, ἐνῶ μικρότερες αὐξήσεις ἀναμένονται στή Δυτική Ἑλλάδα. Στά παράκτια τοῦ Ἰουνίου καί τῆς Δωδεκάνησα θά αὐξηθεῖ ἡ διάρκεια τῆς περιόδου μέ humidex 38° C ἕως καί κατά 40 ἡμέρες, ἐνῶ μικρότερες αὐξήσεις, τῆς τάξεως τῶν 25 ἡμερῶν, θά σημειωθοῦν στά πεδινά ἡπειρωτικά καί στήν Κρήτη κατά τήν περίοδο 2071-2100.

Ἐπίσης, ἀπό τοὺς ὑπολογισμούς προκύπτει ὅτι θά ὑπάρξει ἄνοδος τῆς θαλάσσιας στάθμης, πού θά κυμαίνεται ἀπό 0,2 ἕως καί 2 μέτρα μέχρι τό 2100. Βεβαίως, θά πρέπει νά τονιστεῖ καί ἡ ἀβεβαιότητα ὡς πρὸς τήν ἀσφαλή ἐκτίμηση τῆς ἐπικινδυνότητας μιᾶς περιοχῆς λόγω τῆς ἀνόδου τῆς στάθμης τῆς θάλασσας, διότι ἡ ἐπικινδυνότητα αὐτή δέν καθορίζεται μόνον ἀπό τό ρυθμό καί τό εἶδος τῆς ἀνόδου τῆς στάθμης ἀλλά καί ἀπό ἄλλους τοπικούς παράγοντες, ὅπως ὁ τεκτονισμός, ἡ προσφορά ἰζήματος (ἀπό τή

χέρσο) καί ἡ παράκτια γεωμορφολογία/λιθολογία.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα ἀποτελοῦν ἡ παράκτια ζώνη τῆς Βόρειας Πελοποννήσου, μέ ρυθμούς ἀνύψωσης ἀπό 0,3 ἕως 1,5 χλστ./ἔτος, τῆς Κρήτης μέ 0,7 ἕως 4 χλστ./ἔτος καί τῆς Ρόδου μέ 1,2-1,9 χλστ./ἔτος. Ἔτσι π.χ., μία μέση τιμή ἀνόδου τῆς στάθμης τῆς θάλασσας τῆς τάξεως τῶν 4,3 χλστ./ἔτος θά περιοριστεῖ στά 3,5 χλστ./ἔτος χάρη στήν ἀφαιρετική δράση μίας μέσης τιμῆς τεκτονικῆς ἀνύψωσης τῆς τάξεως τῶν 0,8 χλστ./ἔτος. Ἡ μεταβολή τῶν στερεοπαροχῶν σέ περιοχές ἐκβολῶν μεγάλων ποταμῶν ὅπου δημιουργοῦνται Δέλτα μπορεῖ νά ἀντισταθμίσει μία ἐνδεχόμενη ἄνοδο τῆς θαλάσσιας στάθμης μέσω τῆς προέλασης τοῦ Δέλτα λόγω αὐξημένης παροχῆς ἰζήματος. Ἀντίθετα, σέ περίπτωση μείωσης τῆς ποτάμιας στερεοαπορροῆς, ἡ θαλάσσια ἐπίκλυση ἀπό τήν ἄνοδο τῆς στάθμης τῆς θάλασσας θά ἐνισχυθεῖ. Τέλος, σημαντικότερο ρόλο παίζει ἡ παράκτια μορφολογία, εἰδικότερα ἡ κλίση καί ἡ λιθολογική της σύσταση, καθὼς αὐτά ἔχουν ἄμεση σχέση μέ τοὺς ρυθμούς διάβρωσης.

Ὑπολογισμοί πού ἔγιναν στό μήκος τῆς ἀκτογραμμῆς τῶν παράκτιων ζωνῶν δείχνουν ὅτι, ἀπό τὰ περίπου 16.300 χλμ. τοῦ συνολικοῦ μήκους τῆς ἐλληνικῆς ἀκτογραμμῆς,

τά 960 χλμ. (6% της συνολικής άκτογραμμής) αντιστοιχούν στίς παράκτιες δελταϊκές περιοχές ύψηλης εὐπάθειας, τά 2.400 χλμ. (15% της συνολικής άκτογραμμής) αντιστοιχούν στά νεογενή μαλακά ιζήματα μέτριας εὐπάθειας, ενώ τά υπόλοιπα 12.900 χλμ. (79% της συνολικής άκτογραμμής) αντιστοιχούν στίς βραχώδεις παράκτιες περιοχές χαμηλής εὐπάθειας. Έπομένως, τό συνολικό μήκος άκτογραμμής πού αντιστοιχεί σέ παράκτιες περιοχές μέτριας έως ύψηλης εὐπάθειας στήν άνοδο της θαλάσσιας στάθμης είναι περίπου 3.360 χλμ. δηλαδή τό 21% της συνολικής ελληνικής άκτογραμ-

μής. Έάν δέν υπάρξει τεκτονική καί γεωδυναμική διόρθωση της ένδεχόμενης άνόδου της στάθμης της θάλασσας κατά 0,5 μ. καί 1 μ. σέ δελταϊκές περιοχές ύψηλης έπικινδυνότητας, όπως π.χ. του 'Αξιοῦ- 'Αλιάκμονα καί του 'Αλφειοῦ, προκύπτει ότι τό εύρος της υποχώρησης της άκτογραμμής θά κυμαίνεται μεταξύ 30 μ. καί 2.750 μ., ενώ τό αντίστοιχο εύρος για υποθετική άνοδο κατά 1 μ. θά κυμαίνεται μεταξύ 400 μ. καί 6.500 μέτρων.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΖΕΡΕΦΟΣ,
Καθηγητής 'Ακαδημαϊκός
Έπόπτης του Κέντρου Έρεῦνης Φυσικής
της 'Ατμοσφαίρας καί Κλιματολογίας
της 'Ακαδημίας 'Αθηνών

ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

ΟΙ ΒΟΣΚΟΙ ΤΗΣ ΒΗΘΛΕΕΜ

Ἡ θεία θέληση, πού εἶχε σκόπιμα διαλέξει γιά τήν ἐνανθρώπιση του Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τό πιό ταπεινό καί ἄσημο χωριό τῆς Ἰουδαίας καί εἶχε κανονίσει νά γεννηθῇ μέσα σ' ἓνα σταῦλο καί νά σπαργανωθῇ μέσα σέ μιὰ φάντη, ἡ ἴδια θεία θέληση εὐδόκησε νά χαιρετίσουν πρῶτοι τό θεῖο Βρέφος οἱ πιό ἄσημοι καί ταπεινοί ἄνθρωποι τοῦ κόσμου, οἱ βοσκοί τῆς περιοχῆς.

Οὔτε ὁ Εὐαγγελιστής Λουκάς πού ἐξιστορεῖ τό μέγα γεγονός, οὔτε ἡ Παράδοση ἀναφέρουν τά ὀνόματά τους. Δέν ἐχρειάζονταν ὀνόματα. Ἦσαν οἱ ἀνώνυμοι καί ἀφανεῖς ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ μέ τήν καθαρή καρδιά καί τήν ταπεινή σκέψη, ἀπό ἐκείνους ἀκριβῶς τοὺς ἀνθρώπους, πού ἀργότερα ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς θά τοὺς ἐχαράκτηριζε καί θά τοὺς ἐμακάριζε ὡς «καθαροὺς τῇ καρδίᾳ» καί ὡς «πτωχοὺς τῷ πνεύματι».

Σ' αὐτοὺς ἔστειλε ὁ Θεός τοὺς ἀγγέλους του, γιά νά φέρουν στοὺς ἀνθρώπους τό πρῶτο μήνυμα τῆς σωτηρίας, τό μήνυμα τῆς εἰρήνης καί τῆς εὐδοκίας. Σ' αὐτοὺς θέλησε νά φανερώσῃ πρῶτα-πρῶτα τό θεῖο Βρέφος. Ἐπραγματοποίησε ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς ἐνανθρωπίσεως τόν θεῖο μακαρισμό, πού θά ἐκή-

ρυττε ἀργότερα ἀπό τό ὄρος ὁ θεάνθρωπος Υἱός του: «Μακάριοι οἱ καθαροί τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τόν Θεόν ὁρνοῦνται».

Ἀλλά οἱ ταπεινοί βοσκοί μέ τήν καθαρή καρδιά εἶχαν συγχρόνως καί σκέψη ἀθώα καί ἀπονήρευτη, ἀντίληψη ἀπλή καί ἀνόθευτη, ἐκεῖνο ἀκριβῶς τό φτωχικό πνεῦμα, πού θά τό ζητοῦσε ἔπειτα ὁ Χριστός ἀπό τοὺς ἀνθρώπους, μέ τήν ἐννοια τῆς καθαρότητος καί τῆς ταπεινοφροσύνης. Γι' αὐτό καί «ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν», ὅπως λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, ὅταν «δόξα Κυρίου περιέλαμψεν αὐτούς». Δέν μπορούσαν νά φαντασθοῦν ὅτι γι' αὐτοὺς τοὺς ταπεινοὺς καί τοὺς ἀνάξιους ἔλαμπε γύρω ἡ θεία δόξα, ὅτι γι' αὐτοὺς εἶχε κατέβει ἀπό τόν οὐρανὸ ὁ Ἅγγελος τοῦ Κυρίου, ὅτι αὐτοὺς εἶχε διαλέξει ὁ Θεός, γιά νά στείλῃ «παντὶ τῷ λαῷ» τήν «μεγάλην χαράν». Γι' αὐτό καί γέμισαν ἀπὸ ταραχή καί ἀνησυχία.

Καί ὅμως ἡ ἀγνή καί καθαρὴ καρδιά τους ἐνοιωσε μέ μιᾶς τὴ θεία παρουσία. Καί, μαζί μέ τό δέος, γέμισε καί ἀπὸ πίστη. Καί τό ἀπλό καί ξάστερο μυαλό τους, μαζί μέ τό θάμπος τοῦ θαύματος, δέχτηκε καί τό φῶς τῆς ἀλήθειας.

«Ἄς πᾶμε ὥς τῇ Βηθλεέμ, εἶπαν μεταξύ τους, «γιά νά δοῦμε τό γεγονός, πού ὁ Κύριος μᾶς ἐφανερώσε». Τό θεωροῦν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς «γεγονός» (αὐτή τῇ λέξει χρησιμοποιεῖ τό Εὐαγγέλιο), χωρίς κανένα δισταγμό, καμμιάν ἐπιφύλαξη. Καί «σπεύδουν» (ὅπως λέγει πάλι τό Εὐαγγέλιο), σπεύδουν νά τό δοῦν καί ἀπό κοντά, νά τό χαροῦν καί νά τό διακηρύξουν (νά τό «διαγνωρίσουν»).

Καί κερδίζουν τήν μεγάλην εὐνοια ν' ἀντικρύσουν πρῶτοι τό θεῖο Βρέφος. Ἡ καθαρή καρδιά τους ἐπῆρε τήν ὕψιστη ἀμοιβή, πού τό ἴδιο τό Βρέφος, τέλειος πιά Θεάνθρωπος, ὑποσχέθηκε στούς «καθαροῦς τῇ καρδίᾳ» ἀνθρώπους. Εἶδαν τόν Θεό.

Καί εἶναι ἀληθινά ὑπέροχο ν' ἀναπλάθῃ κανείς μέ τήν ψυχή του καί τῇ σκέψῃ του τήν μεγάλη καί θαυμαστή συνάντησή τους μέ τή Μητέρα τοῦ Θεοῦ καί μέ τόν θεόπνευστο Ἰωσήφ. Τυλιγμένοι στίς χοντρές καί ἄξεστες προβιές τους, μέ τίς βαριές δερμάτινες κουκούλες στό κεφάλι, μέ τή γκλίτσα στό χέρι, ἀλλά καί μέ τή «δόξα Κυρίου» στά μάτια καί στήν ψυχή, μπῆκαν στό σκοτεινό σταῦλο καί ἀναζήτησαν τή φάτνη πού τοῦς εἶχε καθορίσει ὁ Ἅγγελος. Καί μόλις εἶδαν ἐκεῖ στό βάθος νά λάμπῃ, τυλιγμένο στήν γνώρμη πιά «δόξα Κυρίου», τό θεῖο Βρέφος, ἔπесαν καί τό προσκύνησαν, πρῶτοι αὐτοί ἀπ' ὅλους τοῦς ἀνθρώπους —πολύ πρὶν ἔλθῃ, καθυστερημένη, ὅπως πάντα, ἡ ἀν-

θρώπινη Γνώση μέ τίς μορφές τῶν τριῶν μάγων— μέγα προνόμιο καί αἰώνια εὐλογία τῶν ἀνθρώπων μέ τήν καθαρή καρδιά.

«Νά! Αὐτό τό σπαργανωμένο στή φάτνη Βρέφος εἶναι ὁ Χριστός!», φώναξαν μέ φωνή ταραγμένη ἀπό τή συγκίνηση καί μέ μάτια γεμάτα ἀπό τό φῶς τῆς ἐξάρσεως καί τῆς χαρᾶς. «Εἶναι Ἐκεῖνος, πού θά σώσῃ τόν κόσμο ἀπό τήν ἁμαρτία καί θά φέρῃ τήν εἰρήνην στή γῆ καί τήν εὐδοκία στούς ἀνθρώπους. Μᾶς τό εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Θεός μέ τό στόμα τῶν Ἀγγέλων του».

Δέν ἦταν βέβαια ἄγνωστο τό θεῖο αὐτό ἄγγελμα οὔτε στή Μαρία οὔτε στόν Ἰωσήφ, πού τό εἶχαν ἀκούσει πολύ νωρίτερα ἀπό τοῦς ἀπεσταλμένους τοῦ Κυρίου. Ὅμως ἡ Μαρία τό δέχτηκε καί τό «φύλαξε» —ὅπως λέγει ὁ Εὐαγγελιστής— στήν καρδιά της. Καί ὁ Ἰωσήφ, πάντα σεμνός καί ταπεινός, ἔμεινε νά «θαυμάζῃ» σιωπηλός. Καί οἱ βοσκοί, χαρούμενοι κι εὐτυχισμένοι, ξαναγύρισαν στά κοπάδια τους «δοξάζοντες καί αἰνοῦντες τόν Θεόν».

Οὔτε ἡ Ἱστορία οὔτε ἡ Παράδοση ξαναμιλοῦν πιά γιά τοῦς βοσκούς. Ὁ προορισμός τους, ἡ ἐντολή πού τοῦς εἶχε δώσει ὁ Θεός, ἐτελείωσε. Εἶχαν δῆ τόν «σημεῖον» πού τοῦς ἔστειλε, εἶχαν διαπιστώσει τό «γεγονός» καί τό εἶχαν «διαγνωρίσει» «παντί τῷ λαῷ». Καί ξαναγυρίζοντας στά κοπάδια τους, ξαναγύρισαν στήν ταπεινή ζωή τους καί στήν ἀφάνεια. Τί νά ἔγιναν ἄρα γε;

Μᾶς τό εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς
στήν ἴδιαν ἐκείνη πρώτη διδασκα-
λία του στό ὄρος, Μαζί μέ τό «μα-
κάριοι οἱ καθαροί τῇ καρδίᾳ ὅτι
αὐτοί τόν Θεόν ὁψονται», εἶχε πῇ
καί τό «μακάριοι οἱ πτωχοί τῷ
πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστίν ἡ βασι-
λεία τῶν οὐρανῶν». Καί αὐτές ἀ-
κριβῶς τίς δυό μεγάλες θεϊκές εὐ-
νοιες τίς εἶχαν ἀποκτήσει ἀπό πρῖν
οἱ ταπεινοί καί ἀφανεῖς βοσκοί.
Ὅπως μέ τήν καθαρή καρδιά τους
εἶχαν κερδίσει τήν εὐτυχία νά δοῦν

κατά πρόσωπο τόν Θεό, ἔτσι καί
μέ τό ταπεινό μυαλό τους μπόρεσαν
νά καρδίσουν καί νά χαροῦν τή
βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τήν οὐράνια
βασιλεία τῆς ψυχῆς, τή βασιλεία τῆς
γαλήνης καί τῆς χαρᾶς. Μεγάλα καί
τά δύο μηνύματα τοῦ Θεοῦ, πού τά
εὐαγγελίζονται πάντα καί «παντί τῷ
λαῷ» μέ τό ὑπέροχο παράδειγμά
τους οἱ ἀγραυλοῦντες ποιμένες τῆς
Βηθλεέμ.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΣΟΥ!

Οἱ Μάγοι μέ τά δῶρα δέ θάρθουνε.
Σήμερα στή Γιορτή Σου σάν καί πρῶτα!
Ποιμένες ἀγραυλοῦντες δέ θά εἰποῦνε.
Τό «ἐπί γῆς εἰρήνη»! Καί τά χνῶτα
Τῶν ἄκακων ἀλόγων, δέ θερμαίνουν.
Τή Φάτνη πού ἡ ἀγάπη Σου γεννήθη!
Καπνοί καί μίση κι αἵματα βαραίνουν.
Τοῦ κόσμου τούτου τά θλιμμένα στήθη!
Κι ὅμως τῆς Βηθλεέμ τ' Ἀστέρι σάν ἐλπίδα.
Στή σκοτεινιά μας χύνει φῶς καί πάλι.
Νά ξαναβροῦμε τῆς ἀγάπης τήν πατρίδα.
Σήμερα στή Γιορτή Σου τή μεγάλη!

Γ.Θ.Κ.

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΛΥΤΡΩΤΗ

ὦ, δέξου την, Χριστέ, καλόγνωμα.
Φτωχή κι ἄν εἶναι ἡ προσφορά μας,
πλούσια κι ἀμέτρητη κι ἀνείπωτη
στή γέννησή σου εἶν' ἡ χαρά μας.

Ἰησοῦ! Μπροστά σου γονατίζουμε
βοσκοί τοῦ λόγγου πού ἀγραυλοῦμε,
τή νύχτα τούτη πού μᾶς ἔκαμες
ἄξιους μ' ἀγγέλους νά μιλοῦμε!

Κύριε, λυπήσου μας, φτωχοὺς βοσκούς
πού προσκυνοῦν τή γέννησή σου!
Δέν σέ ξεχάσαμε! Κι ἄς τρέχουμε
τόν κίνδυνο νά μᾶς μισήσουν.

Ἄς σέ ξεχνοῦν τοῦ κόσμου οἱ προύχοντες
κι οἱ ξακουσμένοι κι οἱ μεγάλοι
κι ὅσοι λατρεύουνε σάν εἰδωλα
εἴτε τὰ πλούτη εἴτε τὰ κάλλη.

Ἄς σέ ξεχνοῦνε ὅσοι πιστέψανε
στή γνώση τους καί στή σοφία.
Ἐμεῖς μακρυνά Σου πῶς θά ζήσουμε
ὦ Λόγε! ὦ Βρέφος! ὦ Μεσσία!

Ὅλα κοντά σου ἐμεῖς τὰ βρήκαμε:
γνώση, ὁμορφιά καί φῶς καί πλούτη.
Ἄλλο μας καύχημα δέν ἔχουμε
ὅξω ἀπ' τήν ἅγια Φάτνη ἐτούτη.

Αἰώνια μέσα μας Χριστούγεννα
κι ἀνθοβολοῦνε κρῖνα ὀλάσπρα.
Κι ἀπ' τῶν ψυχῶν μας τό στερέωμα
σταλάζουν φῶς κι ἀσῆμι τ' ἄστρα.

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΕΝ ΟΙΔΑ...

Κάποτε νόμιζα ότι δεν θά υπάρχη Ἑλληνας πού νά μήν γνωρίζη τήν συνέχεια τῆς μικρῆς φράσης τοῦ τίτλου, πού μᾶς εἶχε μάθει ὁ μακαριστός δάσκαλός μας τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, τόσον ἀπό τήν ἀρχαία ἐλληνική θεωρία, ὅταν καί ἀπό τήν Ἁγίαν Γραφήν. Ἀλλά γελάστηκα. Ρώτησα πολλούς (ὄχι φυσικά φιλόλογους). Τελειόφοιτους γυμνασίου καί λυκείου, ἀλλά καί μεγάλους ἀνθρώπους, μορφωμένους. Σχεδόν κανεῖς δέν ἤξερε οὔτε ὀλόκληρη τήν φράσι οὔτε ἐκείνον πού τήν εἶπε. Ἀφῆστε πού ἀρκετοί ἀπό αὐτούς θεώρησαν τό «οἶδα» ὡς ἀόριστον τοῦ βλέπω.

Ἀλλά ἐπεδῆ καί μεταξὺ τῶν ἀναγνωστῶν μου μπορεῖ νά ὑπάρχουν καί κάποιοι (νά ἐλπίσω λίγοι;) πού θέλουν μιά βοήθεια ἢ θά μοῦ ποῦν ὅτι τελείωσαν σχολεῖο στήν Γερμανοϊταλική κατοχή, λέω νά τό πάρη τό ποτάμι. Ὀλόκληρη ἡ φράσις εἶναι «ἐν οἶδα ὅτι οὐδέν οἶδα». Πού σημαίνει: «Ἐνα ξέρω ὅτι τίποτα δέν ξέρω». Καί τό εἶπε αὐτό «ὁ ἀνδρῶν ἀπάντων σοφώτατος Σωκράτης».

Τό θέμα ὅμως τῶν κοινωνικῶν συζητήσεων δέν περιορίζεται μόνον στούς ἐφήβους. Πόσες φορές, συζητήσεις μεταξὺ μεγάλων ἀνθρώπων δέν καταλήγουν σέ καυγάδες, γιατί ὁ καθένας ὑποστηρίζει τήν γνώμη του καί δέν παραδέχεται καμμία ἄλλη. Ἔστω, κάποιον ἀντίλογον.

Τότε, ἡ μόνη λύσις εἶναι νά ἀλλάξουμε θέμα γιά νά ἀποφευχθῇ ὁ καυγᾶς ἢ ὁ ἀστεῖος τῆς παρέας νά πῇ κάτι γιά νά γελάσουν καί νά ἀλλάξῃ ὁ συζήτησις.

Κάτι ἀκόμη γιά τούς ἐφήβους. Διανύουν τήν ἐποχή πού νομίζουν ὅτι τά ξέρουν ὅλα. Καί δέν σκέπτονται ὅτι οἱ γονεῖς τους καί λόγῳ πείρας καί λόγῳ ἡλικίας καί λόγῳ καλλιέργειας, γνωρίζουν συχνά πολύ περισσότερα. Καί ὅταν φθάσῃ καί γιά τά παιδιά ἡ ἐποχή τῆς ὠριμότητος, καί ἀποκτήσουν καί αὐτά παιδιά, πού θά γίνουν ἀργότερα ἔφηβοι, τότε θά καταλάβουν τί δίκηο εἶχαν οἱ γονεῖς τους, ὅταν τούς συμβούλευαν καί αὐτοί ἀπόπαιρναν «τό γέρο καί τή γριά, πού ζοῦν στό δικό τους κόσμον». Καί δέν σκέπτονταν ὅτι ὁ κόσμος ἀπό τόν καιρό πού δημιουργήθηκε μέχρι σήμερα εἶναι πάντα ὁ ἴδιος. Ὅτι ὑπάρχει τό καλό καί τό κακό, ὁ Θεός καί ὁ σατανᾶς. Χρειάζεται φιλοσοφία γιά νά ἀποφασίσουμε μέ ποιόν θά πᾶμε;

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ

Οί πρώτες έντυπώσεις ενός έπι-σκέπτη στους δρόμους τής πόλεως τής 'Αθήνας καί τών προαστείων της εΐναι άφ' ενός ό μεγάλος άριθμός τών κενών πρός ένοικίαση καί πώληση καταστημάτων καί άφ' έτέρου στίς ήμέρες άπεργίας τά κατεβασμένα ρολά τών μαγαζιών στους πλέον κεντρικούς καί έμπορικούς δρόμους τής πόλεως.

Τό πρώτον φαινόμενον εΐναι έπακόλουθο τής γνωστής πλέον οίκονομικής κρίσεως, τό δεύτερον όμως εΐναι σύμπτωμα τής έλλείψεως του αίσθήματος άσφαλείας τών ιδιοκτητών τών καταστημάτων, έξ αίτίας τής έπιθετικότητας όρισμένων κοινωνικών ομάδων μέ διαθέσεις διαρρηξέως τών προθηκών αυτών καί διαρπαγής τών έμπορευμάτων.

Τά άνωτέρω κοινωνικά φαινόμενα δέν όφείλονται άποκλειστικά σέ οίκονομικά αίτια, αλλά εΐναι καί έκδηλώσεις άμοραλιστικού χαρακτήρα, ό όποιος έκφράζει όρισμένα άτομα τών ομάδων αυτών.

Ήρκεσαν οί τελευταίες δεκαετίες οίκονομικής δυσπραγίας αλλά καί πνευματικής ένδειας για νά μεταβληθοϋν πρός τά χειρότερα οί συνθήκες ζωής τής πόλεως.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Τήν στιγμή κατά τήν όποία συντάσσονται οί γραμμές αυτές, δέν έχουν γνωσθεί όριστικά τά μέτρα οίκονομικής φύσεως τά όποια πρόκειται νά ληφθοϋν για τήν άντιμετώπιση του δημοσιονομικού προβλήματος τής χώρας. Παρά ταϋτα ύπάρχουν πληροφορίες, κατά τίς όποιες στό νέον φορολογικόν νομοσχέδιο προβλέπεται ή κατάργηση άπό τό φορολογητέον εισόδημα του φορολογουμένου πολίτη ποσών, τά όποια άντιστοιχοϋν στον άριθμό τών παιδιών τά όποια έχει καί συντηρεΐ ή οικογένεια.

Έξ άλλου, κατά τίς αυτές πληροφορίες, προβλέπεται ή διακοπή χορηγήσεως οίκογενειακού επιδόματος σέ οίκογένειες μέ τρία παιδιά, όπως ισχύει μέχρι σήμερα.

Τά προβλεπόμενα μέτρα, εάν εφαρμοσθοϋν θά εΐναι μία επί πλέον αίτία για τήν αύξηση τής ύπογεννητικότητας στη χώρα μας, μέ τήν συνεπαγομένη βαθμιαία γήρανση του πληθυσμού, γεγονός, τό όποιον άντανακλά στό μέλλον καί στην οίκονομική ζωή του τόπου καί στην άμυντική ικανότητα αυτής, λόγω του άνεπαρκούς άριθμού τών στρατευσίμων, σέ κάθε νέα στρατολογική κλάση.

Ἡ πίεση τῶν πραγμάτων ὥθει συνήθως στή πρόχειρη λήψη ἀποφάσεων, οἱ ὁποῖες μπορεῖ νά δίνουν μία ἀνακούφιση στήν παροῦσα κατάσταση, ἀλλά ὑπονομεύουν κατά σαφή τρόπο τό μέλλον τοῦ τόπου, καί δέν γνωρίζουμε ποιοί καί ἀπό ποῦ ἔχουν τό δικαίωμα αὐτό νά ἐνεργοῦν κατ' αὐτόν τόν τρόπο.

ΑΠΟ ΟΣΑ ΣΥΜΒΑΙΝΟΥΝ

Στήν ἐπέτειον τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου (8/20 Ὀκτωβρίου 1827) ἔχει καθιερωθεῖ νά γίνονται τοπικοί ἐορτασμοί στήν Πύλον, στήν ὁποία μετέχουν καί ἐκπρόσωποι τῶν τριῶν λεγομένων «προστατίδων δυνάμεων — Ἀγγλίας, Γαλλίας καί Ρωσίας — οἱ στόλοι τῶν ὁποίων συνέτρεψαν καί κατεβύθισαν τήν ἀρμάδα τοῦ Ἱμπραήμ πασᾶ, καί ἄνοιξαν τόν δρόμον γιά τήν ἀναγνώριση τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ μικροῦ ἑλληνικοῦ κρατιδίου (1830).

Ἡ ἐκδήλωση αὐτή ἔγινε καί ἐφέτος στίς 19-21 Ὀκτωβρίου, στήν ὁποία παρέστησαν καί ὁμίλησαν οἱ πρεσβευτές τῆς Μεγάλης Βρετανίας, Γαλλίας καί ὁ ἐπιτετραμένος τῆς ρωσικῆς πρεσβείας. Ἦτο δέ ἐκεῖ ἐπίσης ἐλλιμενισμένον ἓνα πλοῖο τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ τῆς Ρωσίας.

Οἱ παριστάμενοι ρῶσοι ἀξιωματικοί χαιρετοῦν καί ἀσπάζονται τό χέρι τοῦ παρισταμένου κατά τήν τελετή Ἑλληνας ὀρθοδόξου ιερέως, ἐνῶ δάκρυα κυλοῦν ἀπό τά μάτια ἐνός ἐξ αὐτῶν. Ὅλοι οἱ γύρω ἀποροῦν γιά τό φαινόμενον. Στή συνέχεια δίδονται οἱ δέουσες ἐξηγήσεις πρὸς τοῦτο.

Ὁ ἐν λόγῳ ἀξιωματικός ἦταν γόνος μιᾶς ρωσικῆς οἰκογένειας, τῆς ὁποίας κατά τήν διάρκεια τοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστῶτος στήν χώρα αὐτή ἡ μητέρα του καί ἡ γιαγιά του ἦσαν κρυπτοχριστιανές, ἐνῶ ὁ πατέρας του καί ὁ παππούς του ἀνῆκαν στό κόμμα τῶν μπολσεβίκων καί δέν συναινοῦσαν στήν βάπτισή τῶν παιδιῶν των.

Ὁ ἐν λόγῳ ἀξιωματικός στήν διάρκεια τοῦ καταρρεύσαντος κομμουνιστικοῦ καθεστῶτος, ὅταν τό πλοῖο στό ὁποῖον ὑπηρετοῦσε περιπολοῦσε στήν Μεσόγειον θάλασσα καί προσήγγισε στόν λιμένα τῆς Πύλου εὐρῆκε τήν εὐκαιρία νά ζητήσῃ ἀπό τόν ἐπιχώριον Ἑλληνα ὀρθόδοξον ιερέα νά τόν βαπτίσει, πρᾶγμα τό ὁποῖο ἐγένετο.

Κατά σύμπτωση στήν ἐφετεινὴ ἐπίσκεψη τοῦ ἐν λόγῳ ρώσου ἀξιωματικοῦ παρίστατο καί ὁ ιερέας, ὁ ὁποῖος πρὸ ἐτῶν τόν εἶχε βαπτίσει, πρᾶγμα τό ὁποῖο αἰτιολογοῦσε τήν βαθειά του συγκίνηση.

Στήν συνέχεια ὁ κυβερνήτης καί οἱ ἀξιωματικοί τοῦ ρωσικοῦ πολεμικοῦ πλοίου παρέθεσαν γεῦμα, στό ὁποῖον παρεκάθησαν οἱ Ἕλληνες, Γάλλοι καί Ἀγγλοὶ ἐπίσημοι οἱ ὁποῖοι μετεῖχαν στόν ἐορτασμόν. Πρὸ τοῦ γεύματος προηγήθηκε ἡ σχετικὴ προσευχή καί ἡ εὐλογία τοῦ ιερέως προκειμένου νά ἀκολουθήσῃ ἡ συνεστίαση. Καί διερωτᾶται κανεῖς: ἔχετε ἀκούσει παρόμοιες ἐκδηλώσεις σέ ἀντίστοιχες κοινωνικὲς παραστάσεις στήν ὀρθόδοξη Ἑλλάδα;

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΦΩΣ

Στις 29 Οκτωβρίου τ.έ. ύστερα από απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου τό «Ἑλληνικόν Φῶς» ἀποφασίσθηκε ἡ διάλυση τοῦ Συλλόγου, τοῦ ὁποίου ἡ δραστηριότητα ἐκτείνεται πλέον τῶν ἑξὶ δεκαετιῶν. Ὁ Σύλλογος αὐτός ιδρύθηκε τό ἔτος 1948 σέ μία ὄντως κρίσιμη στιγμή γιά τήν ὑπόσταση τοῦ ἔθνους. Ἦταν ἡ ἐποχή πού ἡ χώρα εὐρίσκετο σέ ἐμπόλεμη κατάσταση ἐξ αἰτίας τῆς ἐπαναστατικῆς κομμουνιστικῆς ἐπιθέσεως γιά τήν ἐγκαθίδρυση σέ αὐτήν τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου. Ὁ ἀγώνας αὐτός ἐκτός ἀπό τήν ἔνοπλη μορφή του διεξήγετο καί στό ἰδεολογικό πεδίο. Μία ἔντονη καί συστηματική προπαγάνδα σέ πόλεις καί χωριά ἐγένετο, ἐν ὀνόματι τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καί τῆς ἀλληλεγγύης τῶν λαῶν ἀπό ἐμπειρους καθοδηγητές καί μέ ἄφθονο ἔντυπο ὕλικό, μέ ἀποτέλεσμα ἕνα τμήμα τοῦ ἀνυποψίαστου λαοῦ νά παρασύρεται πρός τίς μαρξιστικές ἰδέες, ἐνῶ ἡ ἀντίπαλη παράταξη πού ἐξέφραζε τήν μεγάλη πλειοψηφία τῶν πολιτῶν νά ἐμφανίζεται ἰδεολογικά ἄοπλη. Αὐτή ἡ σοβαρή ἔλλειψη σέ μία τέτοιας μορφῆς ὁλοκληρωτική σύγκρουση ἐπισημαίνεται καί ἀπό τήν ἀνωτάτη πολιτειακή ἀρχή τοῦ τόπου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, γεγονός πού γεννᾷ τήν ἀνησυχία γιά τήν ἔκβαση τοῦ ἐνόπλου ἀγώνα καί ἀναζητεῖ στηρίγματα ἔξω ἀπό τά πολιτικά κόμματα, τά ὁποῖα καί σέ αὐτή τήν κρίσιμη περίοδο κατετράχοντο ἀπό τίς γνωστές μικροκομμα-

τικές φιλονικεῖες καί τήν στρατιωτική ἡγεσία, ἡ ὁποία καί αὐτή εἶχε ἀνάγκη ἐνός σαφοῦς ἰδεολογικοῦ προσανατολισμοῦ.

Τήν κάλυψη αὐτῆς τῆς οὐσιαστικῆς ἀνάγκης γιά τήν ἀντιμετώπιση τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινδύνου ὑπῆρξε ἡ αἰτία γιά τήν ἰδρυση τοῦ συλλόγου τό «Ἑλληνικόν Φῶς», ὁ ὁποῖος στελεχώθηκε ἀπό ἐπιλεκτά μέλη τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας καί τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων καί πλαισιώθηκε σέ μεγάλο ποσοστόν ἀπό συνεργάτες τοῦ νεοελληνικοῦ χριστιανικοῦ κινήματος τοῦ κατευθυνόμενου ἀπό τήν ἀδελφότητα θεολόγων ἡ ΖΩΗ.

Τό ἐκτεταμένο αὐτό ἔργο τῆς διαφωτίσεως, τό Ἑλληνικόν Φῶς ἔφερε εἰς πέρας μέ τίς δικές του ἐθελοντικές δυνάμεις σέ συνεργασία μέ σωματεῖα καί ὀργανώσεις, πού πρόθυμα ἀνταποκρίθηκαν στό ἐθνικό αὐτό προσκλητήριο.

Ὅπως ἀναγράφεται σέ εἰδικό διαφωτιστικό φυλλάδιον μέ τόν τίτλον: Κριτική ἀνασκόπηση τοῦ ἔργου τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φωτός» (Ἐκδοση Ε.Φ. 1990): «Ξεπέρασαν τό 1.000.000 τά ἀντίτυπα τῶν διαφόρων ἐνημερωτικῶν φυλλαδίων, πού ἐκυκλοφορήθηκαν (μερικῆς καί στήν ἀγγλική γλῶσσα) γιά τήν τόνωση τοῦ λαοῦ καί τοῦ στρατοῦ καί τήν διαφώτιση τῆς διεθνούς κοινῆς γνώμης.

Ἐγένοντο ὁμιλίες ἀπό τά στελέχη τοῦ Ε.Φ. τόσο στό κέντρον, ὅσον καί εἰς πόλεις ὅπου ἦσαν ἔδρε μεγάλων μονάδων στρατοῦ γιά τά στελέχη αὐτοῦ. Τό ἔργο ὁμως τοῦ συλ-

λόγου Ε.Φ. δέν εξηντλεῖτο σέ ἐνημερωτικές διαλέξεις καί στήν κυκλοφορία ἔστω καί σέ ἐντυπωσιακούς ἀριθμούς κατατοπιστικῶν γιά τίς περιστάσεις φυλλαδίων, ἀλλά εἶχε καί πρακτικόν χαρακτήρα, γιά τήν ἐξυπηρέτηση ἀναγκῶν τῶν οἰκογενειῶν τῶν στρατευμένων μαχητῶν μέ τήν ἐπίλυση ποικίλων θεμάτων νομικῆς καί διοικητικῆς φύσεως, προσφέροντας ἱατρικές ὑπηρεσίες σέ αὐτές καί πάσης ἄλλης φύσεως βοήθεια. Στήν συνέχεια μετά τήν ἀποκατάσταση τῆς τάξεως στή χώρα (ἔτος 1949) ἡ δράση τοῦ Ε.Φ. ἐστράφηκε στούς μακροχρόνιους σκοπούς του γιά τήν συμβολή εἰς τήν ἐξύψω-

ση τοῦ πνευματικοῦ καί ἠθικοῦ ἐπέδου τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καί εἰδικώτερα ἡ μέριμνα γιά τήν διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα καί τήν ἐξύψωση τοῦ ἡθους τῆς ἐλληνικῆς νεοαλείας, σύμφωνα μέ τά ἐθνικά ἰδανικά καί τίς παραδόσεις τοῦ ἐλληνικοῦ Γένους (ἄρθρον 2 τοῦ καταστατικοῦ). Αὐτό τό ἔργο ἐπιτελέσθηκε στίς ἐπόμενες δεκαετίες μέ τίς ὑφιστάμενες ἐκάστοτε πνευματικές του δυνάμεις σέ συνεργασία μέ συγγενικές πνευματικές κινήσεις μέχρι τήν πρόσφατη ἡμέρα τῆς διαλύσεως τοῦ σωματείου τοῦ Ε.Φ.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΚΑΤΑΤΡΕΓΜΟΙ ΚΑΙ ΘΛΙΨΕΙΣ

Πῶς θά περάσουμε τήν Πύλη τή στενή,
πῶς θά διασχίσουμε ὀρμητικούς χειμάρρους,
ψηλαφητά σκοτάδια καί ἐρέβη βαθιά,
σειρῆνες πού καραδοκοῦν μελωδικά;
Πῶς θά περάσουμε στήν ἄλλη ὄχθη
ἀνέγγικτοι, ὀλοτελῶς καί ἄφθοροι;

Μόνον ἓνας, ἓνας μόνο τό κατώρθωσε
ἀφοῦ ὑψώθηκε ἐπάνω στό Σταυρό
καί πέρασε θριαμβευτικά ἀπέναντι
ἐκεῖ πού εἶναι τά παλάτια τά τερπνά.
Καί μᾶς ἐκάλεσε παρακαλώντας μας
ν' ἀκολουθήσουμε τ' ἀχνάρια του πιστά.

᾽Ω θλίψεως ἱερές, θλίψεις πανευλόγητες,
θλίψεις θεόσταλτες, γλυκιές κι εὐφρόσυνες!
᾽Όταν ἀσθενοῦμε, γινόμαστε δυνατοί,
ὅταν ἀδικούμεστε, ἀμειβόμαστε πολλαπλάσια,
ὅταν μᾶς συκοφαντοῦν, δικαιονόμαστε θριαμβευτικά
καί ὅταν ταπεινούμαστε, δοξαζόμαστε περίσσεια!

ΙΩΑΝΝΗΣ Π. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ
᾽Απόστρατος Π.Ν., Συγγραφέας

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΜΑΣ

Κύριε Διευθυντά,

Πρόσφατα διαβάσαμε στίς έφημερίδες τήν βοήθεια, ή όποία έφθασε στην Έλλάδα από δύο πηγές, τίς όποίες κάπως τίς είχαμε ξεχάσει.

Η πρώτη πηγή ήταν ή ελληνική όρθόδοξη όμογένεια των Η.Π.Α. Από τούς αποδήμους άδελφούς μας καί τά παιδόγγονά τους ήλθε βοήθεια από προσωπικές εισφορές καί έξοικονομομήσεις έξόδων των κοινοτήτων. Άξιόλογο παράδειγμα αυτού του είδους τής οίκονομίας ήταν όταν ό Πρόεδρος τής Όμογένειας του Άγίου Φραγκίσκου εξήγησε ότι ή μεγάλη παρέλαση ή όποία γίνεται κάθε χρόνο για τίς 25 Μαρτίου αυτό τό έτος δέν θά γινόταν, ώστε όλα τά έξοδα, τά όποια περιλαμβάνουν τήν κατασκευή καί έορταστική διακόσμηση άρμάτων, τά έξοδα προβολής καί διαφήμισης, τά έξοδα για τήν βενζίνη καί τήν κίνηση των όχημάτων, τίς στολές κ.ο.κ. θά άπεστέλλοντο στην Έλλάδα μέσω τής Άρχιεπισκοπής ώστε νά βοηθηθούν οί άναξιοπαθούντες των μητροπόλεων τής Έλλάδος. Αυτό καί έγινε.

Τελικώς έφθασαν μέσω άρχιεπισκοπής στην Έλλάδα 500.000 ευρώ

σέ μία έποχή όπου όλο άκούμε άπαιτήσεις τοκογλύφων για περισσότερα χρήματα νά ζητούν για τά τοκοχρεωλύσια των όσων μās δάνεισαν.

Η δεύτερη πηγή βοήθειας έφθασε στην Έλλάδα από τήν μαρτυρική Κύπρο. Τά άδελφια μας εκεί μέσω τής Άρχιεπισκοπής Κύπρου άπέστειλαν σειρά από φορτία τροφίμων καί κρέατος προς τούς άδελφούς Έλληνες, οί όποιοι δεινοπαθούν λόγω άνεργίας ή περικοπής των έπιδομάτων καί συντάξεων.

Σέ μία έποχή οίκονομικής κρίσης οί άξιοι απόδημοι καί οί απόγονοί των τής Άμερικής καθώς καί τά βασανισμένα άδελφια μας τής Κύπρου δίνουν ένα χέρι βοήθειας σ' αυτούς οί όποιοι δοκιμάζονται ι-διαιτέρως στην Έλλάδα.

Άξιόλογο είναι ότι ή βοήθεια ένεργοποιήθηκε μέσω των Όρθοδόξων κοινοτήτων καί τής Άρχιεπισκοπής των χωρών αυτών. Άξιόλογο έπίσης είναι ότι έδω στην Έλλάδα, οί δωρεές άξιοποιήθηκαν από τήν Άρχιεπισκοπή καί τίς Μητροπόλεις.

Μέ εκτίμηση

Δ. Σ. ΜΠΟΤΣΕΑΣ

τ. Καθηγητής ΤΕΙ Άθηνών Σχολές
Έπαγγελμάτων Έγείας καί Πρόνοιας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΒΔΟΜΗΚΟΣΤΟΥ ΠΕΜΠΤΟΥ ΤΟΜΟΥ 2012

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Γ.Β.Μ.: Οί πατέρες τά μεγάλα πρότυπά μας, σελ. 1. — Τό μεγαλειό της αξιοκρατίας, σελ. 33. — "Αφοβοί στή θύελλα, σελ. 65. — Τό θαῦμα τῆς ἀναστάσεως, σελ. 97. — Ταξιδεύουμε στό ἴδιο καράβι, σελ. 129. — Ένας ὕμνος ἐλπίδας καί χαρᾶς, σελ. 201. — Τό ὄχι τῆς λεβεντιάς, σελ. 241. — Δέν πρόδωσε ποτέ τήν ἀλήθεια, σελ. 281. — Τό μήνυμα τῆς φάτνης, σελ. 313.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Β. Γ. Σταθάκη: Ὁ λόγος περί κοσμογονίας καί ἐξαήμερου..., σελ. 35. **Ηλία Κατσούφη:** Ἐνδείξεις γιά τό σωματίδιο Χίγγς, σελ. 43. — Νέωτερα ἀπό τήν ἀντιμετώπιση τοῦ σωματίου Χίγγς, σελ. 269. **Ν. Π. Σοῦλεντάκη:** Ἡ Θράκη σήμερα, σελ. 72. **Β. Χαλαμπούλου:** Ἡ ἔννοια, ἡ ἱστορία καί οἱ σκοποὶ τῆς φιλοσοφίας, σελ. 85. — Ἡ φιλοσοφία καί οἱ ἐπιστῆμες. Ἡ χρησιμότητα τῆς φιλοσοφίας, σελ. 119. **Α. Χριστοφόρου:** Στά ὅρια τῆς ἐπιστήμης. Ἐπιστημονικά ἐρωτήματα χωρίς ἐπιστημονικές ἀπαντήσεις, σελ. 99. **Δ. Παπαευαγγέλου:** Ἐσωσωματική γονιμοποίηση, σελ. 162. **Ἐλ. Δεληγιώργη:** Βλαστοκύτταρα, σελ. 169. **Β. Κέκκη:** Μεταμοσχεύσεις ὀργάνων, σελ. 178. **Ἀπ. Νικολαΐδη:** Θεολογικά καί ἠθικά ζητήματα ὡς πρός τήν ὑποβοηθούμενη ἀναπαραγωγή καί τίς μεταμοσχεύσεις, σελ. 185. **Ε. Παπαευαγγέλου:** Σύγχρονοι προβληματισμοί στήν Ἱατρική, σελ. 199. **Μιχ. Μηλίγκου:** Ὑγεία καί ἀρρώστια στή σωστή τους βάση, σελ. 203. **Γ. Τσέντου:** Ἀντιμετωπίζοντας τήν ἀποτυχία, σελ. 254. **Α. Ἀβραμίδη:** Ἡ 3η ἡλικία, λόγῳ τῆς κρίσεως, στό «λογιστήριο» τῆς ζωῆς, σελ. 295. **Χ. Ζερφεοῦ:** Τό περιβάλλον στήν ἐποχή τῆς σύμπτωσης τῆς ἀνθρωπογόνους παρέμβασης μέ τήν οικονομική κρίση, σελ. 328.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Δ. Ν. Παπαθανασόπουλου: Ὁ Ἰγνάτιος ὁ

Οὐγγροβλαχίας (1766-1828), σελ. 15. **Β. Σταθάκη:** Τά γράμματα καί τά ἄρματα ὁδήγησαν στήν Ἐθνεγερσία, σελ. 67. — Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι 1912-1913, σελ. 243, σελ. 300. **Α. Ν. Τσιριντάνη:** Τό 1821, σελ. 71. **Ν. Νικολόπουλου:** Ἡ Ἀλωσις τῆς Κων/πόλεως, σελ. 131. — Βυζάντιο καί Ἀρχαῖοι Ἕλληνες τραγικοί, σελ. 284. **Χρ. Γιαμβοιά:** Ἡ ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας ἀπό τά κύρια μελήματα τοῦ πρώτου κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰ. Καποδίστρια, σελ. 214. **Κ. Παπακυριάκου:** Ἡ Ἐπίδραση τῆς πίστεως τῶν Ἑλλήνων στό Ροῦν τῆς Ἱστορίας τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου, σελ. 248.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ: Β. Σταθάκη: Ὁ Χριστός καί ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, σελ. 3. — Ὁ κενός τάφος, σελ. 109. — Γεώργιος Ἰ. Κοντόπουλος (Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 2012), σελ. 112. — Δυστυχῶς ἐπτωχεύσαμεν, σελ. 145. — Ὁ Ἑλληνισμός τῆς διασποράς, σελ. 219. — Ἑορτὴ Χριστουγέννων 2012, σελ. 325. **Χρ. Γιαμβοιά:** Μόνο οἰκονομικά εἶναι τά αἷτια τῆς κρίσης στή χώρα μας, σελ. 10. **Κ. Παπακυριάκου:** Κοινωνικά σχέσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, σελ. 46. **Δ. Παπαθανασόπουλου:** Δοκιμασία τῶν καιρῶν, πολιτική καί κοινωνική μετάνοια, σελ. 115. **Ν. Γαλέτα:** Τό μετέωρο βῆμα, σελ. 229. **Ι. Α. Νικολαΐδη:** Im Memoriam, σελ. 306. **Π. Μελίτη:** Ἡ Δημοκρατία στόν πολιτισμό μας, σελ. 315.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ: Ν. Ἀρβανίτη: Ἡ Ἑλληνίδα Μάννα καί ἡ μάγισσα Κίρκη, σελ. 21. **Βασ. Κέκκη:** Ὁμορφες θύμισες ἀπό τό Θεσσαλικό κάμπο, σελ. 38. **Π. Μπούμη:** Τό ὄνειρο τῆς γυναίκας τοῦ Πλάτωνα κατά τή δίκη τοῦ Ἰησοῦ, σελ. 140. **Μ. Νικολαΐδη:** Οἱ Βοσκοὶ τῆς Βηθλεέμ, σελ. 333.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: Πανορμίτη: Ἑορτασμοί, σελ. 24. — Τά ἀνοιχτά παράθυρα, σελ. 55. — Ἀπόδοσις

τιμῆς, σελ. 91. — 'Η Ἑλπίδα, σελ. 149. — 'Εν οἷδα..., σελ. 340.

ΣΧΟΛΙΑ: Β. Σταθάκη: 'Εν ὄψει τοῦ νέου ἔτους, σελ. 25. — 'Ορθόδοξη Ἐκκλησία καί Ἰσλάμ, σελ. 25. — Θεολογική Σχολή Χάλκης, σελ. 26. — Εἶναι τό χοῦμα παντοδύναμο, σελ. 27. — 'Από τή δράση παράνομων στοιχείων, σελ. 28. — 'Ενώπιον τῆς ὑφιστάμενης πραγματικότητας, σελ. 56. — Οἱ ἐορτές τοῦ Δωδεκαημέρου, σελ. 57. — 'Η νομοθεσία γιά τά ναρκωτικά, σελ. 92. — Γιά τήν αὐξημένη ἐγκληματικότητα, σελ. 93. — 'Η Καινή Διαθήκη, Θεϊκή Μαρτυρία, σελ. 123. — 'Εθνικοί Ἑορτασμοί, σελ. 150. — Τό θέμα τῶν ἡμερῶν μας, σελ. 151. — Ἑλληνική Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀμερικής, σελ. 234. — 'Η Ἑλπίς οὐ κατασχύνῃ, σελ. 235. — 'Η Ἑλληνική ἀγορά ἐγασίας, σελ. 275. — Γιά τά ἑλληνικά γεωργικά προϊόντα, σελ. 275. — Ἀπεργιακός σάλος, σελ. 309. — Κοινωνικός κάμπος, σελ. 309. — 'Η εἰκόνα τῆς πόλεως, σελ. 336. — Γιά τή στήριξη τῆς οἰκογένειας, σελ. 336. — Ἀπ' ὅσα συμβαίνουν, σελ. 337. — Σύλλογος τό «ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΦΩΣ», σελ. 337.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ: Μάχη Παπαγεωργίου: Κυκλώματα μοντέρνων ἀπατεώνων, σελ. 29. — Οἱ καλοί Ἀγγελοι τοῦ διαδικτύου, σελ. 58. — Μαζί στό διαδίκτυο, σελ. 94. — Ἐπικίνδυνες γνωριμίες στό facebook, σελ. 125. — Μιά ἐξαιρετική πρωτοβουλία τῆς Ἑλληνικῆς Ἀστυνομίας, σελ. 153. — 100 χρόνια ἀπό τήν γέννηση τοῦ πατέρα τῆς πληρο-

φορικῆς, σελ. 277. **Ι. Κ. Ἀγγελόπουλος:** Καί πάλι περί τοῦ μονοτονικοῦ, σελ. 30. — Μαρτυρίες πίστεως, σελ. 59. — Κινηματογράφος εὐαισθησίας, σελ. 95. — Σύγχρονοι Χριστιανοφοβία, σελ. 126. — Ταίνες ὀρθοδόξου πνευματικότητας, σελ. 155. — Σύγχρονος ἀπολογητική ἐπικοινωνία, σελ. 278.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ: Γ. Βερίτη: Παπαδιαμάντης, σελ. 23. — Στήν ἀγάπη, σελ. 61. — Στους ἥρωες τῆς ἐπανάστασως, σελ. 70. — Ἡ γέννηση τοῦ Λυτρώτη, σελ. 335. **Ἐλ. Μάϊνα:** Τό παιγνίδι, σελ. 111. **Στεφ. Μπόλετση:** Ἡ Μεγαλόχαρη, σελ. 253. **Γ. Α. Καχυμάνη:** Γύρω ἀπ' τά Χριστούγεννα, σελ. 335.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ: Τ. Μπόλα: Ἐκδήλωση Ἀρχ. Ἀθηνῶν γιά Π. Δημάκακο, σελ. 63. **Σ. Ἀλεξίου:** Κριτική στίς ἀπόψεις Ξένια Κουνάλη, σελ. 64. **Σ. Γιαποντζή:** Ἀναμνήσεις ἀπό τή φοιτητική ζωή, σελ. 158. **Ἰ. Θεοδορόπουλος:** Τηλεόραση καί διαφθορά, σελ. 159. **Α. Λαζάρου:** Κριτική στόν ὅρο «Τουρκογενεῖς», σελ. 239. **Α. Χειλιώτη:** Ἱεραποστολικό ἔργο τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Κορέας, σελ. 239. **Γ. Παπαντωνίου:** Ἡ σάτιρα μπορεῖ νά εἶναι τέχνη χωρίς ὅρια, σελ. 311. **Α. Σ. Μποτσέα:** Ποιοί εἶναι πραγματικά οἱ φίλοι μας, σελ. 342.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΕΣ: Φ. Δημητρίου: Χρ. Φιαμέγκος, σελ. 62. **Φ. Χριστοδούλου:** Ἐμμανουήλ Βαλάσης, σελ. 156. — Διονύσιος Μανωλόπουλος, σελ. 237. **Χ. Γιαμβριᾶ:** Δημήτριος Ὠραιόπουλος, σελ. 225. **Γ. Κοντόπουλου:** Ἰ. Ξυνόπουλος, σελ. 236.

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τήν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανική Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδός Καρύστη 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 210.32.35.023. Ἐκδότης καί Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Ὑπεύθυνη Τυπογραφείου: Μαρία Κ. Τσινταράκη, Αἰγυιδῶν 25, 118 53 Ἀθήναι, Τηλ. 210.34.65.936. Τιμή τεύχους ΕΥΡΩ 1,50. Ἐτησία συνδρομή, Ἑσωτερικοῦ ΕΥΡΩ 15, Ἐξωτερικοῦ ΕΥΡΩ 30. Ἡ Ἐπιτροπή ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτήν τό δικαίωμα νά μή δημοσιεύῃ ἢ νά συντέμνῃ κατά τήν κρίσιν τῆς οἰονόηποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ἢ μή, δέν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελίαι ἐντύπων ἐν γένει καί βιβλιοκρίσεις δέν δημοσιεύονται. www.xee.gr. ΚΩΔΙΚΟΣ 1692.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Δεκέμβριος 2012

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Ἀπό τίς ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ:

π. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ

Ἐξ βιογραφίης συγχρόνων κορυφαίων διανοουμένων

* * *

π. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΡΕΙΣ ΜΟΡΦΕΣ ΙΕΡΕΣ:

Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΕΝΟΣ ΑΓΙΟΥ

Νικόλαος Μύρων τῆς Λυκίας

* * *

ΑΦΥΠΝΙΣΤΗΣ ΣΤΟΝ ΜΩΡΙΑ

Ἰγνάτιος Λαμπρόπουλος

* * *

Ο ΧΡΙΣΤΟΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

Ἀλέξανδρος Γκιάλας (Γ. Βερίτης)

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

Καρέτση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210.32.21.283

«ΑΚΤΙΝΕΣ»
ΚΑΡΥΤΣΗ 14, Τ. Τ. 105 61
ΑΘΗΝΑΙ

«ΑΚΤΙΝΕΣ»
Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997

Επιμέλεια
ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998